

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

UNIVERSITY OF PIRAEUS

Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
στο Τμήμα Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών

«Η Συνεργασία Ελλάδας – Ισραήλ στην Ανατολική Μεσόγειο»

Κων/νος Γεωργολόπουλος

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του
Πανεπιστημίου Πειραιώς ως μέρος των απαιτήσεων για την απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος
Ειδίκευσης στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

Ιούνιος 2015

Δια της παρούσης, εγώ ο Κων/νος Γεωργολόπουλος, βεβαιώνω ότι το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος.

Η εργασία αφιερώνεται στην οικογένειά μου

Περίληψη Εργασίας

Η παρούσα διπλωματική διερευνά τους παράγοντες, τα ιστορικά γεγονότα και τις συνθήκες υπό τις οποίες αναδείχθηκε η συνεργασία Ελλάδας και Ισραήλ. Εξετάζεται το πώς δύο κράτη πλήρως απομονωμένα, φτάνουν τελικά όχι μόνο να πλησιάσουν το ένα το άλλο, αλλά να ανακάμψουν και να ξεπεράσουν τις παγερές και σχεδόν αδιάφορες σχέσεις που επικρατούσαν επί σειρά ετών, με αποτέλεσμα να αναδεικνύεται και να εδραιώνεται μια νέα συνεργασία μεταξύ τους. Μέσα από βιβλιογραφική επισκόπηση που παρουσιάζεται στα επόμενα κεφάλαια, εξετάζονται οι παράγοντες, κύριοι ή δευτερεύοντες που συνέβαλαν στη διατήρηση των «ανύπαρκτων» σχέσεων μεταξύ Ελλάδας και Ισραήλ και παράλληλα ποια ήταν τα γεγονότα, αλλά και τα «γεγονότα πίσω από τα γεγονότα» που διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στην εξυγίανση των σχέσεων και στην αλλαγή της ισορροπίας στο διακρατικό σύστημα. Κατά τη διάρκεια εκπόνησης της παρούσας εργασίας, η θεωρία του Ρεαλισμού, συντέμνει στην επεξήγηση των κρατικών συμπεριφορών. Στο άναρχο διεθνές σύστημα, τα κράτη είναι κυρίαρχα και ταυτόχρονα υπεύθυνα και «υπόλογα» στον πληθυσμό τους για την επιβίωσή τους. Ο Ορθολογισμός, ως τρόπος λήψης αποφάσεων επιβάλλει την ανάλυση κόστους-οφέλους, όπου οι δρώντες-κράτη, προκειμένου να λάβουν μια απόφαση και να ενεργήσουν ανάλογα, αναλύουν τις παρούσες επιλογές και διαλέγουν εκείνη που θα τους αποφέρει το μεγαλύτερο όφελος. Θα αναλυθούν λοιπόν κρατικές συμπεριφορές, βάσει αυτής της προσέγγισης. Επιπλέον, θα εξεταστούν οι ισορροπίες με τα κράτη της περιφέρειας, τα οποία φαίνεται να διαδραματίζουν εξίσου σημαντικό ρόλο στη διακρατική ισορροπία.

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου Δρ. Αριστοτέλη Τζιαμπίρη, Αναπληρωτή Καθηγητή του τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιά για την καθοδήγηση και τις συμβουλές του, κατά τη διάρκεια συγγραφής της διπλωματικής μου εργασίας.

Θα ήθελα ακόμη να ευχαριστήσω τα μέλη της Επιτροπής, την Αναπληρώτρια Καθηγήτρια κ. Μαίρη Μπόση και τον Αναπληρωτή Καθηγητή κ. Λιάκουρα Πέτρο, για την παρουσία τους κατά την ημέρα παρουσίασης της διπλωματικής μου, αλλά και για τη βοήθεια που μου παρείχαν ως καθηγητές μου κατά τη διάρκεια των σπουδών μου στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών που παρακολούθησα.

Τέλος, ευχαριστώ θερμά την οικογένειά μου για την συνολική στήριξη που μου παρέχει πάντα στα βήματά μου.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	i
Ευχαριστίες.....	ii
Περιεχόμενα.....	iii
Συντομογραφίες.....	vi

1. Εισαγωγή

1.1 Εισαγωγή και σκοπός διπλωματικής.....	1
1.2 Δομή εργασίας.....	2
1.3 Ανατολική Μεσόγειος – Γενικές Παρατηρήσεις.....	3

2. Επισκόπηση Βιβλιογραφίας

2.1 Ιστορική Αναδρομή: Ο Β' Π.Π., το Ολοκαύτωμα, η Χούντα, Μεταψυχροπολεμική εποχή και οι σχέσεις Ελλάδας-Ισραήλ. Συστημικοί περιορισμοί.....	8
2.2 Κινήσεις-Ορόσημα αμοιβαίας αναγνώρισης της ιστορίας των δύο λαών.....	10
2.3 Η στάση του ΠΑΣΟΚ.....	11
2.4 Η στάση της Νέας Δημοκρατίας.....	12
2.5 Το υπόβαθρο των σχέσεων Ελλάδας-Τουρκίας.....	13
2.6 ΑΚΡ, Κεμαλισμός και Νέο-οθωμανισμός.....	14

3. Θεωρία

3.1 Μεθοδολογία.....	16
3.2 Ερευνητικά Ερωτήματα.....	16
3.3 Η θέση μιας χώρας στο διεθνές περιβάλλον.....	16

3.4 Πώς η επιδείνωση της σχέσης Ισραήλ-Τουρκίας, συνέβαλε θετικά στην στροφή του Ισραήλ προς την Ελλάδα;.....	19
3.5 Η σχέση Ελλάδας-Ισραήλ και πώς εξηγείται από τον Ρεαλισμό.....	19
3.6 Stephen Walt και Περιφερειακή Εξισορρόπηση.....	21
3.7 Η εξισορρόπηση στη θεωρία ισχύος.....	21
3.8 Τι ακριβώς όμως σημαίνει ο όρος «εξισορρόπηση δυνάμεων»;.....	22
3.9 Σχέσεις Ελλάδας-Τουρκίας.....	24
3.9.1 Η ανάδειξη της Τουρκίας σε περιφερειακή υπερδύναμη.....	24
3.9.2 Οι αποκλίνουσες τιμές των δεικτών ισχύος Ελλάδας-Τουρκίας.....	24
3.9.3 Ελλάδα – Τουρκία και δυνατές επιλογές αντιμετώπισης.....	26
3.9.4. Η ανάδειξη της Τουρκίας σε περιφερειακή δύναμη.....	27
3.10 Νταβούτογλου και Θεωρία Μηδενικών Προβλημάτων.....	28
3.11 Οι αξιώσεις του Νταβούτογλου για την Τουρκία.....	29
3.12 Ο κίνδυνος της υπερεξάπλωσης.....	30
3.13 Οι διακυμάνσεις στις σχέσεις Τουρκίας-Ισραήλ.....	31

4. Μελέτη Περίπτωσης: Η εξέταση της σχέσης Ελλάδας-Ισραήλ

4.1 Το κράτος του Ισραήλ και οι σχέσεις με το ελληνικό κράτος.....	35
4.2 Η σταδιακή επαναπροσέγγιση Ελλάδας-Ισραήλ.....	37
4.3 Η ανάδειξη της σχέσης Ελλάδας-Ισραήλ.....	37
4.3.1 Η Συνάντηση στο ξενοδοχείο Electra.....	37
4.3.2 Η «τυχαία» συνάντηση στο καφέ Pushkin της Μόσχας.....	39

4.3.3 Το συμβάν Mavi Marmara.....	40
4.3.4 Δεκέμβριος 2010.....	40
4.3.5 Η ιστορική επίσκεψη του Παπανδρέου στο Ισραήλ και τα μηνύματα που απορρέουν από αυτήν.....	41
4.3.6 Η ιστορική επίσκεψη του Νετανιάχου στην Ελλάδα.....	43
4.4 Η διπλωματική επιτυχία Παπανδρέου ως προς την επίσκεψη Νετανιάχου.....	44
4.5 Η εντατικοποίηση και η παγίωση των σχέσεων Ελλάδας-Ισραήλ.....	46
4.6 Η συνέχιση της προσέγγισης Παπανδρέου, χωρίς τον Παπανδρέου.....	47
4.6.1 Σαμαράς και Ισραήλ.....	48
4.6.2 Νέες εκλογές στην Ελλάδα και εξέταση σχέσης με το Ισραήλ.....	48
4.6.3 Η ιστορική επίσκεψη Πέρες στην Ελλάδα, η Συνάντηση με τον Τσίπρα.....	50
4.7 Στρατιωτική Συνεργασία Ελλάδας-Ισραήλ.....	52
5. Συμπεράσματα	
5.1 Ελλάδα-Ισραήλ: Συνεργασία ή συμμαχία;.....	55
5.2 Ερωτήματα για περαιτέρω μελέτη.....	57
Βιβλιογραφία.....	58

Συντομογραφίες

ΑΟΖ - Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη

Κεφάλαιο 1

Εισαγωγή

1.1 Εισαγωγή και σκοπός διπλωματικής

Το 1948, ο παγκόσμιος χάρτης διαφοροποιείται, καθώς ιδρύεται το κράτος του Ισραήλ, έπειτα από την διχοτόμηση της Παλαιστίνης με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, το 1947. Η Ελλάδα αποφασίζει να προβεί σε de facto αναγνώριση το 1949, αλλά επιβραδύνει για 42 ολόκληρα χρόνια την πολυπόθητη de jure αναγνώριση, η οποία στην πραγματικότητα όταν θα ερχόταν, δεν θα παρέμενε στα όρια στενής αναγνώρισης του γεγονότος της ύπαρξης ενός ακόμη κράτους, αλλά στην ουσιαστική αναγνώρισή του. Η de facto αναγνώριση συνεπαγόταν αναγνώριση μόνο του γεγονότος ύπαρξης ισραηλινής κυβέρνησης, η οποία ασκούσε εξουσία εντός ορισμένου γεωγραφικού εδάφους. Με το συγκεκριμένο είδος αναγνώρισης, δεν αναγνωριζόταν η νομιμότητα της εν λόγω κυβέρνησης. Όταν το 1990, επί Πρωθυπουργίας Κων/νου Μητσοτάκη ήρθε η de jure αναγνώριση, αφορούσε σε επίσημη αναγνώριση της νομιμότητας της κυβέρνησης και άσκησης εξουσίας από πλευράς της.

Πολιτικοί είναι κυρίως οι λόγοι που δεν επέτρεπαν στην Ελλάδα να κάνει αυτό το βήμα νωρίτερα. Οι πολύ καλές σχέσεις με τον αραβικό κόσμο, καθώς και η επιθυμία διατήρησής τους, οι διαφορετικές κυβερνήσεις, οι διακρατικές σχέσεις στην Ανατολική Μεσόγειο καθώς και οι ισορροπίες που τα κράτη επιτύγχαναν ανά καιρούς ανάλογα με τα συμφέροντά τους είναι ορισμένοι από τους παράγοντες καθοριστικής σημασίας για την επί 42 έτη στάση της Ελλάδας.

Στην παρούσα εργασία, η θεωρία του Ρεαλισμού θα μας βοηθήσει να αντιληφθούμε το πώς τα κράτη επιλέγουν να κινούνται, καθώς αποτελούν τους βασικούς δρώντες στο άναρχο διεθνές σύστημα, όπου δεν υπάρχει κεντρική εξουσία και τα ίδια τα κράτη είναι υπεύθυνα για την επιβίωση και την εδραίωσή τους στον παγκόσμιο χάρτη.

Εξαιρετικά σημαντικό ρόλο σε όλη αυτή την πορεία, διαδραματίζει η Τουρκία, η οποία εξελίχθηκε σταδιακά σε περιφερειακή δύναμη ή όπως θα επεξηγηθεί

τεκμηριωμένα σε περιφερειακό ηγέτη. Για το κράτος της Τουρκίας γίνεται ειδική μνεία και εξετάζονται τα ζεύγη των διμερών σχέσεων Ελλάδα-Τουρκίας και Ισραήλ-Τουρκίας, πριν φτάσουμε να αναλύσουμε το πώς τελικά αναδείχθηκε η σχέση Ελλάδα-Ισραήλ και εδραιώθηκε ως συνεργασία.

Τα διάφορα πολιτικά κόμματα και οι εκάστοτε κυβερνήσεις έπαιξαν εξίσου σημαντικό ρόλο, κυρίως στην περίπτωση της Ελλάδας, καθώς καθόλη τη διάρκεια της έρευνας, έγινε αντιληπτό, ότι ουσιαστικά εκείνη κρατούσε τα «σκήπτρα» στην αναμέτρηση αυτή με το Ισραήλ. Όταν οι συνθήκες ήταν ώριμες σε πολιτικό επίπεδο, αποφάσισε με την κατάλληλη προεργασία να προσεγγίσει το Ισραήλ.

Η προσέγγιση πραγματοποιήθηκε και το αποτέλεσμα ήταν η ανάδειξη μιας πολυεπίπεδης συνεργασίας μεταξύ των δύο χωρών, σε πολιτικό, οικονομικό και στρατιωτικό επίπεδο. Ιστορικές επισκέψεις έλαβαν χώρα, αρχής γενομένης το 2009 και από τις δύο πλευρές, από πολιτικούς αρχηγούς και από σημαίνοντα πρόσωπα των κυβερνήσεων και των δύο κρατών. Ο διεθνής απόηχος αυτής της συνεργασίας δεν ήταν αρνητικός, αντιθέτως οι χώρες ενθάρρυναν με τη στάση τους αυτή τη σύμπραξη. Επεξηγούνται και αναλύονται οι συνθήκες της τόσο ομαλούς μετάβασης από τη μια κατάσταση των παγερών σχέσεων στη συνεργασία.

Η διπλωματία έπαιξε σημαντικό ρόλο.

Αν και πραγματικά εντυπωσιακή, η συνεργασία Ελλάδα-Ισραήλ δεν συνιστά συμμαχία, δεδομένης της ύπαρξης σημαντικών περιορισμών σε επίπεδο ασφάλειας και στρατιωτικής διάστασης, λόγοι οι οποίοι αναλύονται στην παρούσα εργασία.

1.2 Δομή Εργασίας

Το πρώτο κεφάλαιο αποτελεί εισαγωγή της διπλωματικής εργασίας. Αναφέρεται στο γενικό αντικείμενο καθώς και στους επιμέρους τομείς που θα διερευνησει. Τέλος αναφέρει τον σκοπό της εργασίας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, πραγματοποιείται επισκόπηση της βιβλιογραφίας. Εξετάζονται κινήσεις που αποτελούν ορόσημα και για τις δύο πλευρές, ενώ παράλληλα εξετάζεται το υπόβαθρο των δύο κύριων χωρών (Ελλάδας και Ισραήλ) με γείτονες χώρες. Τα δεδομένα που παρουσιάζονται παραπέμπουν σε βιβλιογραφικές πηγές από τις οποίες αντλήθηκαν.

Το τρίτο κεφάλαιο είναι αφιερωμένο στη θεωρία, στην οποία στηρίζεται όλη η έρευνα. Το θεωρητικό υπόβαθρο που παρουσιάζεται είναι εξαιρετικά σημαντικό, καθώς αποτελεί τη δεσπόζουσα τάση, η οποία αποτελεί τη βάση στην οποία

στηρίζεται η μελέτη των Διεθνών Σχέσεων παγκοσμίως και δεν είναι άλλη από τον Ρεαλισμό.

Επίσης, στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε στην εργασία, η οποία είναι βιβλιογραφική, καθώς καταγράφει τα υπάρχοντα δεδομένα, με στόχο την αποσαφήνιση επιπλέον ερευνητικών ερωτημάτων που δημιουργήθηκαν κατά τη διάρκεια της εκπόνησης της παρούσας εργασίας.

Το τέταρτο κεφάλαιο εξετάζει ενδελεχώς τη Μελέτη Περίπτωσης (case study), τη σχέση δηλαδή της Ελλάδας με το Ισραήλ, ως απόρροια των αποτελεσμάτων της βιβλιογραφικής καταγραφής των προηγούμενων κεφαλαίων.

Στο τελευταίο κεφάλαιο, αναδεικνύονται τα συμπεράσματα τα οποία προέκυψαν από την εκπόνηση της εν λόγω εργασίας, από τη μελέτη που προηγήθηκε για τη συγγραφή της. Τέλος, παρουσιάζεται ένα ερευνητικό ερώτημα, το οποίο αποτελεί «στοίχημα» για το μέλλον των Διεθνών Σχέσεων.

1.3 Ανατολική Μεσόγειος – Γενικές Παρατηρήσεις

Η Ανατολική Μεσόγειος ξεκινά από το Ιόνιο και εκτείνεται έως τη διώρυγα του Σουέζ. Ωστόσο και ενώ η κάθε χώρα που την απαρτίζει έχει τη δική της ιστορία, δεν έχουν απασχολήσει όλες οι χώρες στον ίδιο βαθμό τη διεθνή πολιτική σκηνή με τις διακρατικές συγκρούσεις τους. Χώρες όπως Ελλάδα, Τουρκία, Ισραήλ και Κύπρος έχουν χαράξει μια πιο «ενεργή» πορεία σε περιπτώσεις που χρειάστηκε είτε να διαπραγματευτούν μεταξύ τους, είτε ακόμη και να απειλήσουν η μια την άλλη με *casus belli*.

Οι τριμερείς σχέσεις ανάμεσα στην Ελλάδα, το Ισραήλ και την Τουρκία, σύμφωνα με τον Ναχμάνι, όταν και εφόσον υφίστανται, αναλώνονται σε κρίσεις που συνεχώς αναστατώνουν την ισορροπία της Ανατολικής Μεσογείου. Η συνηθέστερη σύνθεση που επικρατεί ως εξισορροπητική κίνηση, είναι η σύνδεση των δύο μερών, εναντίον του τρίτου, χωρίς όμως το ζεύγος να είναι σταθερό. Κάθε φορά ορίζεται από τις παρούσες συνθήκες. Ο Ναχμάνι στην έρευνά του καταλήγει στο ότι τελικά δεν μπορούμε να μιλήσουμε για διμερείς σχέσεις ανάμεσα στις χώρες της Ανατολικής Μεσογείου, αλλά για υποσυστήματα που κατά περίπτωση έχουν διαφορετική σύνθεση (Ναχμάνι, 2012). Από θεωρητική σκοπιά, ενώ τα τρία κράτη Ελλάδα, Ισραήλ και

Τουρκίας έχουν πολλά κοινά θρησκευτικού αλλά και εθνικού χαρακτήρα (ακόμη και μέσω των μειονοτήτων που διατηρούν), αυτά δεν στάθηκαν ικανά για να παραμερίσουν τις διαφορές τους, οι οποίες αποδείχθηκαν ισχυρότερες. Παρόλο που κατά διαστήματα έχουν αναπτυχθεί ορισμένοι, αλλά πάντοτε περιορισμένοι χώροι συνεργασίας, τελικώς έπεφταν στο κενό, καθώς οι διαφορές και τα μεγαλύτερα θέματα ήταν καθοριστικότερης σημασίας, με αποτέλεσμα οι δυνατότητες ειρηνικής συνεργασίας να πέφτουν στο κενό.

Από την άλλη πλευρά, η σκληρότητα και η βιαιότητα που χαρακτηρίζει την ισραηλινοαραβική διαμάχη, είναι αυτή που οδήγησε το Ισραήλ να αναζητήσει «καταφύγιο» στις χώρες της ευρύτερης Μέσης Ανατολής και όχι στις αραβικές. Ήδη από το 1948, όταν συστάθηκε το κράτος του Ισραήλ, έγιναν προσπάθειες εκ μέρους του να προσεγγίσει την Ελλάδα και την Τουρκία. Από την Ελλάδα, οι πόρτες ήταν κλειστές και δεν υπήρχαν περιθώρια ανάπτυξης σχέσεων. Αρκεί να αναλογιστούμε ότι η Ελλάδα το 1949 αναγνώρισε de facto το κράτος του Ισραήλ, δηλαδή απλά αναγνώρισε το γεγονός της ύπαρξης αυτού του νέου κράτος, ενώ μόλις το 1990 προέβη σε de jure αναγνώριση, δηλαδή σε πλήρη αναγνώριση νόμιμης κυβέρνησης. Από την πλευρά της Τουρκίας, τα πράγματα ήταν σαφώς θετικότερα, καθώς η Άγκυρα ήταν δεκτική στο ενδεχόμενο συνεργασίας, αφού αποσκοπούσε στην πραγματοποίηση δικών της συμφερόντων. Η σημασία της για το Ισραήλ δεν ήταν μόνο αποτέλεσμα της γεωγραφικής της θέσης, αλλά και της εγγύτητάς της στον αραβικό κόσμο. Στην ουσία, στα πρώτα βήματα του Ισραήλ, η Άγκυρα αποτέλεσε ένα παράθυρο στη Μέση Ανατολή.

Ορόσημο για τη σχέση Ισραήλ-Τουρκίας αποτελεί ο Πόλεμος των Έξι Ημερών, γεγονός που θα υποβάθμιζε τις σχέσεις των δύο χωρών με καθοριστικό τρόπο.

Η Τουρκία, είχε ενώ το 1947 αρνήθηκε να ψηφίσει υπέρ της ίδρυσης του κράτους του Ισραήλ προκειμένου να τιμήσει τη μουσουλμανική της πίστη, το 1949 αναγνώρισε το Ισραήλ, στο πλαίσιο των φιλοδυτικών της βλέψεων. Εφόσον οι ΗΠΑ και οι χώρες της δυτικής Ευρώπης είχαν αναγνωρίσει το Ισραήλ, δεν γινόταν παρά και η Άγκυρα να κάνει το ίδιο προκειμένου να ευθυγραμμιστεί μαζί τους.

Αρχικά το νεοσύστατο κράτος του Ισραήλ ισχυροποιήθηκε τόσο, που ξεπέρασε το κράτος της Τουρκίας στρατιωτικά και οικονομικά, γεγονός που καθόλου δεν ευχαριστούσε τη δεύτερη. Ωστόσο, τα κοινά που έφερναν κοντά τα δύο κράτη, ήταν

αρκετά: δύο μεσανατολικές χώρες, που αντί να προσβλέπουν στις αραβικές χώρες, όπως θα ήταν φυσικό λόγω γεωγραφικής εγγύτητας και ενδεχομένως κουλτούρας σε ορισμένες περιπτώσεις όσον αφορά στην Τουρκία, προσέβλεπαν στην ανάπτυξη εντονότερων δεσμών με την Ευρώπη και τη Δύση γενικότερα. Οι σχέσεις των δύο χωρών της Ανατολικής Μεσογείου, κορυφώνονται με την υπογραφή του στρατηγικού συμφώνου το 1958. Για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, συνεχίζουν να είναι ισχυρές, συμπεριλαμβανομένων των αναμενόμενων τριβών και πωγυρισμάτων, μέχρι που σιγά-σιγά αρχίζουν να φθίνουν, όπως θα περιγραφεί αναλυτικά στην παρούσα εργασία, με αφορμή γεγονότα που διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη των σχέσεων των δύο χωρών.

Από την άλλη πλευρά, οι σχέσεις Ελλάδας-Ισραήλ έπαιξαν εξίσου ιδιαίτερο ρόλο στην ισορροπία της Ανατολικής Μεσογείου. Αντίθετα με τις σχέσεις Ισραήλ-Τουρκίας, στην περίπτωση Ελλάδας-Ισραήλ οι σχέσεις των δύο αυτών κρατών χαρακτηρίζονταν επί σειρά ετών από αδιάφορες έως ψυχρές. Σύμφωνα και κατά τη γνώμη του Ναχμάνι, «δεν υπάρχει στην παγκόσμια ιστορία άλλο παράδειγμα παρόμοιας δομής [διακρατικών σχέσεων], τόσο σταθερής και γερά εδραιωμένης». Όπως χαρακτηριστικά συμπληρώνει, η στασιμότητα αυτή προκαλεί ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς αυτά τα δύο ανατολικομεσογειακά κράτη δεν έχουν «κανένα ουσιαστικό έδαφος διαφορών», ενώ επισημαίνει ότι σε μεγάλο βαθμό, εξαρτιόταν από την ελληνική πλευρά το αν μια νέα προσπάθεια προσέγγισης θα πετύχαινε ή όχι. Κατά καιρούς, σημειώνονται προσπάθειες τρίτων, προκειμένου να γεφυρώσουν το χάσμα μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, αλλά όταν τελικά και αυτές αποτύγχαναν, οι σχέσεις βυθίζονταν πάλι σε αμοιβαία αδιαφορία. Σταδιακά και εντός της παρούσας εργασίας, εξετάζονται οι συνθήκες υπό τις οποίες οι σχέσεις των δύο χωρών, έλαβαν μια αντιδιαμετρικά διαφορετική τροπή, βελτιώθηκαν και σταθεροποιήθηκαν.

Η Κύπρος είναι ένα ακόμη κράτος που ανήκει στην Ανατολική Μεσόγειο και απαρτίζει σπουδαίο ρόλο στις ισορροπίες της εν λόγω θαλάσσιας περιοχής και κατά συνέπεια της διεθνούς πολιτικής σκηνής. Η μια περίπτωση που «ανατάραξε τα νερά» ήταν το 1974, με την τούρκικη εισβολή στα εδάφη της και την παράνομη εγκαθίδρυση του μη αναγνωρισμένου τουρκικού κράτους. Η διεθνής κοινότητα δεν αναγνώρισε το ψευδοκράτος, έπειτα από απόφαση των Ηνωμένων Εθνών, ωστόσο, αυτό το γεγονός επέφερε τριβές μεταξύ των κρατών της Ευρώπης και κυρίως στην Ελλάδα. Η εικόνα που ισχύει ακόμη και σήμερα αναφορικά με το ψευδοκράτος της

Κύπρου, παγιώθηκε και στον τομέα των Διεθνών Σχέσεων. Όπως συμβαίνει και σε ανάλογες περιπτώσεις, άπαξ και μια τέτοια κατάσταση παγιωθεί, είναι δύσκολο να ανατραπεί.

Η Κύπρος απασχόλησε δυναμικά για δεύτερη φορά τα θαλάσσια νερά της Μεσογείου, αρκετά πρόσφατα, όταν κατά το 2009, αποφάσισε να προχωρήσει σε άντληση φυσικού αερίου, αλλά και πετρελαίου από το λεγόμενο Οικόπεδο 12, ή αλλιώς Οικόπεδο Αφροδίτη, εντός της Κυπριακής Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης, συνεργαζόμενη με την αμερικάνικη εταιρεία Noble Energy. Οι αντιδράσεις από την πλευρά της Τουρκίας, ήταν σφοδρές, με αποτέλεσμα να μην η κυπριακή κυβέρνηση να μην πτοείται σε σχέση με τις αποφάσεις της, αλλά παράλληλα, σύμφωνα με την εφημερίδα Ελευθεροτυπία, η Noble Energy να επεξεργάζεται τρία διαφορετικά σενάρια δράσης, σε περίπτωση κλιμάκωσης των τουρκικών απειλών (Ελευθεροτυπία, 2011).

Τέλος, οι σχέσεις της Ελλάδας με τα αραβικά κράτη, καθόρισαν τις ισορροπίες που επικρατούσαν στην Ανατολική Μεσόγειο. Σύμφωνα με τους Τάιμς του Λονδίνου και όπως αναφέρει ο Ναχμάνι, «η Ελλάδα ήταν το μόνο μη αραβικό κράτος που βοήθησε τους Παλαιστίνιους», γεγονός που οδηγούσε τον Αραβικό Σύνδεσμο να στηρίζει οικονομικά την Ελλάδα, χωρίς ποτέ να υπάρχει αντίστοιχο πεπραγμένο προς άλλη μη αραβική χώρα. Αυτό το γεγονός, καθώς και οι γενικότερα άριστες σχέσεις της Ελλάδας με τις αραβικές χώρες, την οδήγησαν στην καταψήφιση της πρότασης των Ηνωμένων Εθνών το 1947 για το σχέδιο διχοτόμησης της Παλαιστίνης, το οποίο προέβλεπε τη δημιουργία ενός εβραϊκού και ενός αραβικού κράτους. Έτσι, ενώ το κράτος του Ισραήλ ιδρύεται το 1948, η Ελλάδα αποφασίζει να προβεί σε de jure αναγνώρισή του το 1949, περιοριζόμενη σε προξενικές σχέσεις μαζί του και αποφασίζοντας το 1952 να τις αναβαθμίσει σε «διπλωματικές αντιπροσωπείες». Όπως θα αναλυθεί λεπτομερώς στην παρούσα εργασία, η Ελλάδα μέχρι και το 1990, όπου και προέβη σε de jure αναγνώριση του Ισραήλ, επικαλούταν αλληλένδετες αντιδράσεις που είκαζε ότι θα προκαλούσε η de jure αναγνώριση, οι οποίες περιλάμβαναν ενδεχόμενη απέλαση ελληνικών μειονοτήτων που ζούσαν και ευημερούσαν στα αραβικά κράτη και παράλληλα σημαντική αδυναμία ενσωμάτωσής τους στην ελληνική επικράτεια, φραγμό στις ειδικές τιμές προμήθειας πετρελαίου, παύση ανάληψης δημόσιων έργων από ελληνικές τεχνικές εταιρείες και γενικότερα μια σειρά οικονομικών επιπτώσεων.

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Ναχμάνι, οι Έλληνες είχαν την τάση να τα έχουν καλά με όλους. Ως προς τα αραβικά κράτη επιθυμούσαν να διατηρούν άριστες σχέσεις για τους λόγους που προαναφέρθηκαν και θα αναλυθούν στην παρούσα εργασία εκτενώς. Ως προς το Ισραήλ χρησιμοποιούσαν (έως και το 1990) τη δικαιολογία ότι η πλήρης αναγνώριση είναι ένα τελείως τυπικό ζήτημα, το οποίο δεν θα πρέπει να εμποδίζει την ανάπτυξη των παγερά μέχρι τότε διαμορφωμένων σχέσεων. Παράλληλα, το ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, δικαιολόγησε στις αραβικές κυβερνήσεις την παρουσία του Έλληνα αντιπροσώπου στο Ισραήλ, καθησυχάζοντάς τες, ότι εφόσον δεν υπάρχει de jure αναγνώριση, η παρουσία του δεν έχει ιδιαίτερη βαρύτητα (Ναχμάνι, 2012).

Κεφάλαιο 2

Επισκόπηση Βιβλιογραφίας

2.1 Ιστορική Αναδρομή: Ο Β' Π.Π., το Ολοκαύτωμα, η Χούντα, Μεταψυχροπολεμική εποχή και οι σχέσεις Ελλάδας-Ισραήλ. Συστημικοί περιορισμοί.

Παρά τις κοινές τραυματικές εμπειρίες των δύο κρατών κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, οι ελληνικές κυβερνήσεις που ακολούθησαν διαδοχικά, αντιμετώπιζαν αρνητικά το ενδεχόμενο σύστασης του ισραηλινού κράτους. Το ελληνικό κράτος ψήφισε κατά της διχοτόμησης της Παλαιστίνης που πρότειναν τα Ηνωμένα Έθνη, όπως επίσης αρνήθηκε να αναγνωρίσει de jure το κράτος του Ισραήλ το 1949. Όπως χαρακτηριστικά σημειώνει ο Ναχμάνι, «Η Ελλάδα, όταν ο πόλεμος τελείωσε, ξεπέρασε σε εχθρότητα ακόμη και την Αίγυπτο ως προς το Ισραήλ» (Ναχμάνι, 2012). Άλλες ενδείξεις αρνητικής συμπεριφοράς ως προς το Ισραήλ, αποτελεί το γεγονός ότι μετά το Ολοκαύτωμα, ακολούθησαν προβλήματα με τους Έλληνες Εβραίους επιζήσαντες, σχετικά με τις περιουσίες τους. Επίσης, μετά το σεισμό που έπληξε τα Επτάνησα το 1953 και αφού η Ελλάδα έλαβε βοήθεια από το ναυτικό του Ισραήλ, αρνήθηκε να το ευχαριστήσει δημοσίως. Για πολλά χρόνια και κατά περιπτώσεις, οι Έλληνες κατηγορούσαν τους Ισραηλινούς ότι είναι κομμουνιστές και οι Ισραηλινοί τους Έλληνες ότι είναι φασιστές, χωρίς καμία από τις δύο περιπτώσεις να ισχύει (Tziampiris, 2015). Ακόμη, στο πλαίσιο αυτής της «κακής» σχέσης, το Ισραήλ δεν υποστήριξε την Ελλάδα στο ζήτημα της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο, ενώ τάχθηκε υπέρ της Τουρκίας. Στο φως ήρθε διπλωματικό έγγραφο του 1952, το οποίο χαρακτήριζε την Ελλάδα, ως «εχθρό του Ισραήλ», (Ναχμάνι, 2012). Ωστόσο, παρατηρούνται στοιχεία βελτίωσης στις οικονομικές σχέσεις των δύο κρατών, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1950. Την αμέσως επόμενη δεκαετία, το Ισραήλ προχώρησε σε ενέργειες βελτίωσης σε μια του προσπάθεια βελτίωσης των σχέσεων με την Ελλάδα, αλλά η Ελλάδα δεν άλλαξε την πολιτική της απέναντί του (Abadi 2000). Από το 1967 μέχρι και την ανατροπή του χουντικού καθεστώτος στην Ελλάδα το 1974, οι χουντικές δυνάμεις «εκτίμησαν» τις πολεμικές πτυχές του Ισραήλ και επεδίωξαν μια πιο στενή σχέση με τις ΗΠΑ. Υπό αυτό το πρίσμα, η Ελλάδα ήταν πρόθυμη να παράσχει στις ΗΠΑ βοήθεια κατά τη διάρκεια του πολέμου των έξι ημερών (Ιούνιος 1967), με αποτέλεσμα οι σχέσεις των δύο κρατών να παρουσιάσουν σημάδια μικρής βελτίωσης, χωρίς όμως να παρουσιάζουν σημαντικά δείγματα ουσιαστικότερης συνεργασίας.

Το 1974, με την Τουρκική εισβολή στην Κύπρο και την ταυτόχρονη αποκατάσταση του δημοκρατικού πολιτεύματος στην Ελλάδα, επικράτησε ένα νέο κλίμα στην ελληνική ατμόσφαιρα, σαφώς πιο εθνικιστικό, αντι-αμερικανικό και φιλο-παλαιστινιακό (Tziampiris, 2015). Αντιπροσωπευτική εικόνα αυτού του νέου

κλίματος, δίνει η πολιτική στάση του Ανδρέα Παπανδρέου, του νέου πρωθυπουργού της Ελλάδας από το 1981 και για τις επόμενες τετραετίες, όπου η αντι-ισραηλική ρητορική του ορισμένες φορές θεωρήθηκε εμπρηστική. Ο Παπανδρέου έμεινε γνωστός στην ιστορία των διμερών σχέσεων Ελλάδας-Ισραήλ, για την στάση του κατά του Ισραήλ, ενώ το 1983 χαρακτήρισε τις στρατιωτικές επιχειρήσεις του Ισραήλ κατά του Λιβάνου ναζιστικές και φασιστικές (Abadi 2000), οδηγώντας φυσικά τα στελέχη του κόμματος, αλλά και ολόκληρο το κόμμα σε ανάλογη στάση.

Η στάση της Ελλάδας ως προς το Ισραήλ, θα πρέπει να εξετάζεται στο πλαίσιο του ορθολογισμού, έχοντας ως βάση τις προσδοκίες για την επίτευξη του εθνικού συμφέροντος.

Το Ισραήλ και η Τουρκία κατά τη δεκαετία του 1990 αρχίζουν να έρχονται πιο κοντά, αναπτύσσοντας σχέσεις σε στρατιωτικό και οικονομικό επίπεδο, γεγονός το οποίο πυροδοτεί σκέψεις στην Ελλάδα για συνέργειες μεταξύ των δύο χωρών και αισθήματα ακόμη μεγαλύτερης απομόνωσης για την ίδια.

Η αντι-ισραηλινή και συνάμα φιλο-αραβική στάσης της Ελλάδας κράτησε για παραπάνω από πενήντα χρόνια. Εκ των υστέρων και με δεδομένα τα αποτελέσματα που αυτή απέφερε, μπορεί να κριθεί ως αποτυχημένη (Tziampiris, 2015). Η φιλο-αραβική στάση, δεν στάθηκε ικανή να αποτρέψει τον Νάσερ να απελάσει την πλειονότητα των Ελλήνων από την Αίγυπτο, αφαιρώντας τους παράλληλα τα περιουσιακά τους στοιχεία. Στο θέμα της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο, παρότι τα αραβικά κράτη στάθηκαν υπέρ της Κύπρου στα Ηνωμένα Έθνη, το ζήτημα δεν κατάφερε να επιλυθεί, ούτε να ανατραπεί η τουρκική κατοχή. Η φιλική αυτή σχέση μεταξύ των δύο κρατών, δεν στάθηκε επίσης ικανή να ωφελήσει τα κράτη ούτε σε οικονομικό επίπεδο.

Κατά τη διάρκεια της μεταψυχροπολεμικής εποχής, το διεθνές περιβάλλον διακατεχόταν από τις αμερικάνικες δυνάμεις, οι οποίες ήταν ιδιαίτερα ισχυρές και με δεδομένες της φανερά υπαρκτής συνεργασίας Τουρκίας-Ισραήλ, η ελληνική διπλωματία θεώρησε ότι αυτή η σχέση στηρίζεται από τις ΗΠΑ, λόγω και του φιλο-ισραηλινού lobby.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι ακόμη και κατά τις περιόδους όπου οι σχέσεις Ελλάδας-Ισραήλ ήταν τεταμένες, την συμπεριφορά της Ελλάδας όριζαν πάντα οι περιορισμοί

και τα όρια που είχαν μοιραία τεθεί από τη συμμετοχή της στο ΝΑΤΟ και από τη σχέση της με τις ΗΠΑ. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ότι ποτέ δεν προσέγγισε ούτε σαν αντίδραση το Ιράν, το οποίο είναι μια μη αραβική χώρα. Ουσιαστικά, η Ελλάδα περιοριζόταν από συστημικά όρια και περιορισμούς σχετικά με τον βαθμό δυσκολίας που της «επιτρεπόταν» να αναπτύξει με το Ισραήλ (Tziampiris, 2015).

2.2 Κινήσεις-Ορόσημα αμοιβαίας αναγνώρισης της ιστορίας των δύο λαών

Το 1997 και το 2010 κατασκευάστηκαν σε Θεσσαλονίκη και Αθήνα αντίστοιχα, μνημεία για το Ολοκαύτωμα που υπέστησαν οι Εβραίοι. Η Ελλάδα ήταν για ακόμη μια φορά η μοναδική ευρωπαϊκή χώρα που δεν είχε προβεί στην κατασκευή μνημείου. Ένα άλλο σημαντικό ορόσημο αποτελεί η καθιέρωση-από το 2004 και έπειτα-της 27^{ης} Ιανουαρίου ως μέρας ενθύμησης για τους Έλληνες Εβραίους που χάθηκαν στο Ολοκαύτωμα, ανακηρύσσοντάς τους ως μάρτυρες και ήρωες.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το 2004 και εν όψει Ολυμπιακών Αγώνων, το Ισραήλ συνεργάστηκε με την Ελλάδα, προσφέροντάς της την τεχνογνωσία του σε θέματα ασφαλείας και προστασίας και στη λήψη αντι-τρομοκρατικών μέτρων.

Συμπερασματικά, αξίζει να διατυπωθεί ότι από τη σύσταση του κράτους του Ισραήλ το 1948 και κατά τη διάρκεια όλων των ετών που ακολούθησαν, με σημαντικότερο ορόσημο την *de jure* αναγνώρισή του από το ελληνικό κράτος το 1990, οι σχέσεις των δύο κρατών με μεγάλη προσπάθεια και από τις δύο πλευρές, άρχισαν να ομαλοποιούνται, παραμένοντας όμως επιφανειακές, δίχως δηλαδή να εμβαθύνουν τη συνεργασία τους σε πολιτικά, οικονομικά ζητήματα ή σε παραμέτρους ασφαλείας. Δεν υπήρξαν ιδιαίτερες πολιτικές πρωτοβουλίες, ούτε από κοινού στρατιωτικές ασκήσεις.

Αν και η προσπάθεια από ελληνικής πλευράς για επισκέψεις των ανώτατων εκπροσώπων της χώρας πραγματοποιήθηκε, από την ισραηλινή πλευρά, δεν σημειώθηκε ούτε μια επίσκεψη εν ενεργεία Πρωθυπουργού, τουλάχιστον όχι νωρίτερα από το 2009. Περαιτέρω επισκέψεις υψηλόβαθμων στελεχών του κάθε κράτους πραγματοποιήθηκαν σπάνια, χαρακτηριζόμενες περισσότερο ως εθιμοτυπικές και όχι τόσο ουσιαστικές σε περιεχόμενο.

μετά, με αφορμή την κρίση δημοσιονομικού χρέους στην Ελλάδα, η οποία μετεξελίχθηκε σε πολιτική και αδιαμφισβήτητα σε κοινωνική, σε συνδυασμό με την ανερχόμενη και συνεχώς αυξανόμενη ισχύ της Τουρκίας, η οποία εκλήφθηκε ως απειλή για την γειτονική Ελλάδα. Γεγονός τεράστιας σημασίας είναι η επιδείνωση των σχέσεων Τουρκίας-Ισραήλ, καθώς δι' αυτής της οδού κατέστη δυνατή η ενδυνάμωση των σχέσεων Ελλάδας-Ισραήλ, ως εξισορροπητική απάντηση, με τέτοιο τρόπο που δεν προκάλεσε τις αντιδράσεις της Τουρκίας.

2.3 Η στάση του ΠΑΣΟΚ

Η προσχώρηση της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα επέφερε επιπτώσεις και σε επίπεδο σχέσεων με το Ισραήλ (Athanassopoulou 2010). Οι διπλωματικές τους σχέσεις αναβαθμίστηκαν το 1987, παρότι δεν ομαλοποιήθηκαν ούτε αναγνωρίστηκαν πλήρως. Η Ελλάδα σταδιακά ανέπτυξε σχέσεις με τον αραβικό κόσμο-μεταξύ αυτών των χωρών και με το Ισραήλ-υπό το πρίσμα και στη βάση των πολιτικών που απέρρεαν από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ομαλοποίηση και η διαφοροποίηση της εξωτερικής πολιτικής της Ελλάδας ως προς το Ισραήλ προϋπέθετε και στην ουσία αφορούσε στην υιοθέτηση μιας πιο ισορροπημένης, συντηρητικής και λιγότερο επιθετικής στάσης σε σχέση με το παρελθόν. Αυτό άρχισε να πραγματοποιείται σταδιακά μετά το 1980. Κατά τη διάρκεια της δεύτερης θητείας του ΠΑΣΟΚ, από το 1985 έως και το 1989, η ρητορική εναντίον του Ισραήλ καταλάγιασε. Η Ελλάδα δεν υποστήριξε την πρώτη ιντιφάδα και αυτό το γεγονός προκάλεσε έκπληξη (Athanassopoulou 2003). Μια βασική προσπάθεια προσέγγισης έγινε το 1987, αλλά στη συνέχεια εγκαταλείφθηκε, κυρίως λόγω του νέου κλίματος που επικράτησε στην Μέση Ανατολή, ως απόρροια της ιντιφάδας, αλλά και λόγω πολιτικών εκτιμήσεων.

2.4 Η στάση της Νέας Δημοκρατίας

Η Ελλάδα πέρασε στο επόμενο στάδιο των διπλωματικών της σχέσεων με το Ισραήλ με την ανάληψη της εξουσίας υπό τον νέο Πρωθυπουργό Κωνσταντίνο Μητσοτάκη, τον Μάιο του 1990. Έτσι, από απλή διπλωματική αντιπροσώπευση, πέρασε στο

πλήρες στάδιο της παρουσίας πρέσβων στο Ισραήλ (Konstantinou, 2010). Αδιαμφισβήτητη η de jure αναγνώριση του Ισραήλ ως κράτος από την πλευρά της Ελλάδας, ήταν σημείο-κλειδί στις σχέσεις των δύο χωρών. Ήρθε με καθυστέρηση, αλλά ήταν πλήρης και de jure (Mazis 1996). Η Ελλάδα, ήταν το τελευταίο εναπομείναν κράτος της Ευρωπαϊκής Ένωσης που δεν είχε προβεί σε de jure αναγνώριση, οπότε αυτή η κίνηση εκλήφθηκε από το Ισραήλ σοβαρά υπ' όψιν, καταφέροντας να αλλάξει τις σταθερές που μέχρι τότε ίσχυαν και παρά τους φόβους για αντιδράσεις και διπλωματικά επεισόδια από τα κράτη του αραβικού κόσμου, κάτι τέτοιο δεν συνέβη. Αντιθέτως, η Ελλάδα προχώρησε ένα βήμα πιο βαθιά στη σχέση της με το Ισραήλ, παρατιθέμενη υπέρ του στον Πόλεμο του Κόλπου το 1991, βοηθώντας το αποστέλλοντας φρεγάτα, εντείνοντας τον αποκλεισμό του Ιράκ, στέλνοντας ένα ηχηρό μήνυμα κατά του καθεστώτος του Σαντάμ Χουσεΐν.

Επί Νέας Δημοκρατίας, ο Κωνσταντίνος Μητσοτάκης αποτέλεσε τον πρώτο εν ενεργεία Έλληνα Πρωθυπουργό που επισκέφθηκε το Ισραήλ. Συζητήσεις και υπογεγραμμένες συμφωνίες ακολούθησαν, που όμως δεν τέθηκαν ποτέ σε εφαρμογή. Το 2000, το παράδειγμα του Κων/νου Μητσοτάκη ακολούθησε ο Κωστής Στεφανόπουλος, που ως Πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας πραγματοποίησε επίσκεψη στο Ισραήλ, συζητώντας ενδεχόμενα ευρύτερης διμερούς συνεργασίας (Athanasopoulou 2003). Με τη σειρά του το 2006, ο Moshe Katzan, αποτελεί τον πρώτο εν ενεργεία Πρόεδρο του Ισραήλ που επισκέπτεται την Ελλάδα.

2.5 Το υπόβαθρο των σχέσεων Ελλάδας-Τουρκίας

Ο πλέον λαοφιλής ηγέτης στους λαούς της Ανατολής, ο μέχρι πρότινος Πρωθυπουργός της Τουρκίας, Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, διετέλεσε πρωθυπουργός της Τουρκίας από το 2003 και για τρεις συνεχόμενες θητείες, έως και τον Αύγουστο του 2014, όταν και παρέδωσε την Πρωθυπουργία της χώρας στον επί σειρά ετών σύμβουλό του και μέχρι πρότινος Υπουργό Εξωτερικών Αχμέτ Νταβούτογλου, κρατώντας για εκείνον την προεδρεία του κόμματος ΑΚΡ (Κόμμα Δικαιοσύνης &

Ανάπτυξης). Τα εκλογικά ποσοστά του κόμματος που αντιπροσωπεύει έχουν φτάσει μέχρι και 68% στις εκλογές του 2002.

Ο Ρ. Τ. Ερντογάν είναι γνωστός για τις συντηρητικές του θέσεις στο θέμα των σχέσεων Κράτους και Ισλαμικής θρησκείας, για την υιοθέτηση των θέσεων του [Νέο-Οθωμανισμού](#) στην εξωτερική πολιτική, τη σύγκρουσή του με τον Στρατό της χώρας και την αναπτυξιακή του οικονομική πολιτική, γεγονότα που συνέβαλαν στο να έχει μια άνετη πολιτική επικράτηση στις συνεχόμενες εκλογικές αναμετρήσεις. Επί των ημερών του η Τουρκία ξεκίνησε τις διαπραγματεύσεις για την ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση, 45 χρόνια μετά το πρώτο αίτημα της για αυτό (Ανώνυμος, 2015).

Οι απόψεις του Ερντογάν για τη σχέση κράτους και ισλαμικής θρησκείας, είχαν σαν αποτέλεσμα τα γεγονότα στην πλατεία Ταξίμ την άνοιξη του 2013, ως έκφραση της αντίδρασης των πολιτών στις συντηρητικές και πολλές φορές απαγορευτικές γραμμές του Ερντογάν. Σε σχέση με το θέμα του στρατού, ο Ερντογάν, συγκρούστηκε με τη μέχρι τότε επικρατούσα τάση, που ήθελε το στρατό τον «θεματοφύλακα» της Τουρκίας, σύμφωνα με τον κεμαλισμό. Τον ανεξαρτητοποίησε και τον ισχυροποίησε, καθιερώνοντάς τον δεύτερο σε νούμερα εντός του ΝΑΤΟ, έπειτα από αυτόν των ΗΠΑ. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί, ότι ο τουρκικός στρατός-όπως τον γνωρίζουμε έπειτα από τη διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας- δεν έχει δοκιμαστεί, η μόνη απόβασή που έχει πραγματοποιήσει, είναι στα θλιβερά γεγονότα της Κύπρου το 1974. Εξαιρετικά σημαντικό ορόσημο στην ιστορία της Τουρκίας, αποτελεί η χρονιά 1683, όπου ο Σουλεϊμάν ο Μεγαλοπρεπής, επιχείρησε να καταλάβει τη Βιέννη, γεγονός που δεν κατάφερε. Αυτή η χρονολογία θεωρείται ορόσημο στην παγκόσμια ιστορία, καθώς στην ουσία σήμανε την αρχή του τέλους της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Η πρώτη φορά που επιχείρησαν οι Οθωμανοί να «μεγαλώσουν» πολιτικά, στρατιωτικά, οικονομικά, μετά από αυτό το γεγονός, ήταν η επέμβαση στην Κύπρο. Η διάσπαση της οθωμανικής αυτοκρατορίας συντελέστηκε στις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα, ενώ το πραγματικό τέλος της οθωμανικής κουλτούρας ήρθε με την εκκοσμίκευση της Τουρκίας μετά τον Β΄Π.Π. Η μετάβαση στο κοσμικό κράτος δυσκόλεψε και συνεχίζει να δυσκολεύει την Τουρκία σε αρκετούς τομείς.

2.6 ΑΚΡ, Κεμαλισμός και Νέο-οθωμανισμός

Η πολιτική ιδεολογία που ακολούθησε όλα τα χρόνια ο Ερντογάν και την οποία ακολουθεί πιστά ο σημερινός διάδοχός του Νταβούτογλου, είναι αντιπροσωπευτικές του Νέο-Οθωμανικού ρεύματος, το οποίο χαρακτηρίζεται από έντονη επιθυμία για προσέγγιση και ανάπτυξη στενών σχέσεων με τις περιοχές της πρώην Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ο νέο-Οθωμανισμός, έρχεται σε πλήρη αντίθεση με τον κεμαλισμό, πολιτικό ρεύμα το οποίο έκλινε φανερά προς τη Δύση, με τέτοιο τρόπο που τελικά αποξένωσε την Τουρκία από τους γείτονές της. Αξίζει να σημειωθεί ότι και κατά τη διάρκεια της πολιτικής του κεμαλισμού, εξαίρεση αποτέλεσε το κράτος του Ισραήλ, με το οποίο παρέμειναν σε στενές σχέσεις κατά τη διάρκεια των ετών αυτών. Σήμερα, ο κεμαλισμός έχει συρρικνωθεί, αλλά δεν έχει εκλείψει πλήρως. Αδιαμφισβήτητα, ακόμη και στους πρεσβευτές του, δεν ασκεί την ίδια επιρροή που ασκούσε όταν αποτελούσε το κυρίαρχο ρεύμα στην χάραξη της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής. Αντιθέτως, η αντίρροπη δύναμη του Νεο-οθωμανισμού τον εξισώνει. Ο κεμαλισμός ωστόσο, τα χρόνια που επικράτησε, προώθησε το εκσυγχρονισμό του κράτους, καταφέροντας να καταπολεμήσει τη θεοκρατία, αποβλέποντας στην αποτίναξη του Οθωμανικού-Σουλτανικού παρελθόντος, προσπαθώντας να το εκμοντερνίσει. Αντίθετα, ο Νεο-Οθωμανισμός αποτελεί την προσπάθεια του σύγχρονου τουρκικού κράτους να αποκτήσει ξανά διπλωματική, οικονομική, πολιτική και πολιτιστική ισχύ στις παλαιές οθωμανικές κτήσεις στη Μέση Ανατολή, καθώς και όπου αλλού έχει στρατιωτικό ενδιαφέρον η Τουρκία.

Η πρώτη σχετική μετακίνηση της τουρκικής πολιτικής εντοπίζεται στην κυβέρνηση Τουργκούτ Οζάλ στις αρχές της δεκαετίας του '90, ενώ σήμερα ο νέο-Οθωμανισμός εκφράζεται μέσω της εξωτερικής πολιτικής που ακολουθεί η Τουρκία. Στους κύκλους της σημερινής κυβέρνησης του ΑΚΡ, επιθυμούν η Τουρκία να ανακτήσει την ίδια ισχύ που είχε σε πολιτικό, πολιτισμικό, θρησκευτικό και οικονομικό επίπεδο που ασκούσε στο παρελθόν στ' αραβικά κράτη και στη συνέχεια να επεκταθεί στα Βαλκάνια, δημιουργώντας «τουρκικά πολιτικά τόξα». Οι Άραβες ωστόσο, δεν ξεχνούν ποτέ την καταπίεση και τις διώξεις που δέχθηκαν από την Οθωμανική αυτοκρατορία στον Α' Π.Π. και αντίστοιχα οι Τούρκοι «φέρουν βαρέως» ακόμη την ανεξαρτητοποίηση του Μουσουλμανικού Χαλιφάτου (αραβικής αυτοκρατορίας), η οποία φυσικά πραγματοποιήθηκε χωρίς τη σύμφωνη γνώμη τους. Επιστρέφοντας στο σήμερα, ο Ερντογάν επιθυμεί να προσεταιριστεί του Άραβες.

Ο νυν πρωθυπουργός της Τουρκίας, Α. Νταβούτογλου, θεωρείται ο αρχιτέκτονας της πολιτικής με την οποία η Τουρκία επεδίωξε ευρύτερο περιφερειακό ρόλο τα τελευταία χρόνια, ενώ κατά την πρώτη ανακοίνωσή του δήλωσε ότι «δεν πρέπει να υπάρχει καμία αμφιβολία ότι θα εξακολουθήσει το έργο ανόρθωσης της χώρας που συνεχίζεται εδώ και 12 χρόνια». Αναλαμβάνοντας τη σκυτάλη του κυβερνώντος κόμματος, ο Νταβούτογλου θα επιχειρήσει να συνεχίσει το σερί εκλογικών νικών και στις βουλευτικές εκλογές του 2015.«Πιστεύω ότι ο υποψήφιος μας για την ηγεσία του κόμματος και την πρωθυπουργία θα υλοποιήσει το ιδανικό μιας νέας Τουρκίας και τους στόχους του ΑΚΡ για το 2023», δήλωνε ο Ερντογάν, την εκατοστή επέτειο από την ίδρυση του σύγχρονου τουρκικού κράτους, την οποία έχει θέσει ο Ερντογάν ως ορόσημο της πολιτικής του. Το επόμενο βήμα, σύμφωνα με τον νεοεκλεγέντα πρόεδρο, είναι η αναθεώρηση του τουρκικού Συντάγματος.

Κεφάλαιο 3 Μεθοδολογία

3.1 Μεθοδολογία

Η παρούσα διπλωματική εργασία, είναι βιβλιογραφική καθώς η μεθοδολογία στηρίχθηκε σε αναζήτηση έγκυρης βιβλιογραφίας, μέσω έγκυρων πηγών, για τις οποίες έχει προβλεφθεί ειδική μνεία στο τέλος της εργασίας.

Στόχος της συλλογής των πληροφοριών, ήταν η δημιουργία ενός πλήρους θεωρητικού πλαισίου για τη μελέτη της υπό εξέταση περίπτωσης: την εξέταση της σχέσης Ελλάδας-Ισραήλ.

Πραγματοποιήθηκε προσπάθεια προκειμένου η θεωρητική κατάρτιση που παρουσιάζεται να αποκτήσει πρακτική εφαρμογή στην ανάδειξη αυτής της ιδιαίτερης σχέσης μεταξύ των δύο κρατών, Ελλάδας-Ισραήλ.

Οι βιβλιογραφικές αναφορές οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν κατά την εργασία, παρουσιάζονται στο κομμάτι με τίτλο «Βιβλιογραφία».

3.2. Ερευνητικά Ερωτήματα

Τα ερωτήματα που δημιουργήθηκαν στον γράφοντα κατά τη διάρκεια εκπόνησης της παρούσας εργασίας, σχετίζονταν με την ικανοποίηση ή μη των κριτηρίων του Ρεαλισμού ως την κύρια θεωρητική προσέγγιση στις διακρατικές σχέσεις. Με την εξέταση της Μελέτης Περίπτωσης που αναλύεται στο τέταρτο κεφάλαιο, γίνεται αντιληπτό ότι οι κυρίαρχοι δρώντες του άναρχου διεθνούς συστήματος, επιλέγουν να δρουν ορθολογικά, έπειτα από ανάλυση κόστους-οφέλους, προκειμένου να αποφανθούν ποια επιλογή θα τους αποφέρει το μέγιστο όφελος.

3.3 Η θέση μιας χώρας στο διεθνές περιβάλλον

Αρχικά και ξεκινώντας τη μελέτη μας, είναι πολύ σημαντικό να τονίσουμε ότι με βάση τη θεωρία του Ρεαλισμού, οι κυρίαρχοι δρώντες είναι τα κράτη, τα οποία επιδιώκουν να αρχικά να επιβιώσουν στο ανταγωνιστικό άναρχο διεθνές περιβάλλον: άναρχο, καθώς δεν υφίσταται μια ανώτερη δύναμη που μπορεί να επιβάλει την εξουσία. Τα κράτη είναι κυρίαρχα και με «όπλο» την ισχύ της, αναμετρώνται. Σε Με βάση την αρχή της ορθολογικότητας που χαρακτηρίζει τη θεωρία του Ρεαλισμού, τα κράτη εξετάζουν τις επιλογές που τους δίνονται και αφού προβούν κάθε φορά σε μια ανάλυση κόστους-οφέλους, επιλέγουν την εκδοχή που θεωρούν ότι θα τους αποφέρει το βέλτιστο αποτέλεσμα.

Εξετάζοντας την περίπτωση της Ελλάδας, παρατηρούμε ότι επιδιώκει να αυξήσει την ανταγωνιστικότητά της σε όσο το δυνατόν περισσότερα πεδία, «εκμεταλλεόμενη» την υψηλή της στρατηγική-και με τον όρο αναφερόμαστε στη χρησιμοποίηση όλων των μέσων που διαθέτει, στρατιωτικών, πολιτικών, διπλωματικών, οικονομικών, με

τον καλύτερο δυνατό τρόπο, προκειμένου να επιτύχει τις πολιτικές της επιδιώξεις. Φυσικά αυτή είναι μια αναμενόμενη διαδικασία για όλα τα κράτη που θέλουν να διατηρήσουν τη θέση τους στον παγκόσμιο χάρτη. Όπως έχουμε άλλωστε τονίσει στο παρόν πόνημα, το μεγαλύτερο «στοίχημα» για ένα κράτος είναι η επιβίωσή του, στη συνέχεια η καθιέρωσή του και ως τρίτο στάδιο η εξάπλωσή του. Στην ουσία η υψηλή στρατηγική ενός κράτους, αποτελεί μια θεωρία και έναν σχεδιασμό για το πώς το ίδιο το κράτος παράγει ασφάλεια για τον ίδιο του τον εαυτό (Posen, 1989). Συνεπώς η βασική επιδίωξη της υψηλής στρατηγικής είναι η ανίχνευση και ο προσδιορισμός των απειλών, υφιστάμενων και εν δυνάμει, προκειμένου να επινοηθούν στρατιωτικά, ποιοτικά, διπλωματικά και οικονομικά μέτρα-αντίμετρα προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι απειλές. Καίριο σημείο της διαδικασίας αποτελεί η ιεράρχηση προτεραιοτήτων. Η λήψη αποφάσεων από τους ιθύνοντες είναι ομολογουμένως εξαιρετικά δύσκολη καθώς, ειδικά για ένα μικρό κράτος όπως η Ελλάδα, τα μέσα είναι περιορισμένα.

«Ο πόλεμος είναι η συνέχεια της πολιτικής με άλλα μέσα», επισημαίνει επιτυχώς ο Κλαούζεβιτς, ρήση η οποία επιβεβαιώνει ότι η στρατιωτική στρατηγική, η οποία αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της υψηλής στρατηγικής, έχει ως στόχο την εναρμόνιση των στρατιωτικών μέσων με τους πολιτικούς στόχους (Clausewitz, 1989), και φυσικά αποτελεί μέσο για την επίτευξη της υψηλής στρατηγικής.

Η **θεωρία ισχύος** καθώς και η έννοια της εξισορρόπησης, αποτελούν βασικές έννοιες του Ρεαλισμού. Οι Hans Morgenthau, Kenneth Waltz και John Mearsheimer, περιγράφουν το άναρχο διεθνές σύστημα, το οποίο προκαλεί φόβο και ανασφάλεια στους κυρίαρχους δρώντες, τα κράτη. Τα κράτη φέρονται ορθολογικά, εστιάζοντας στις δυνατότητες προβολής της ισχύος τους.

Η **ήπια ισχύς** περιλαμβάνει έμμεσες και εναλλακτικές πολιτικές δίνοντας έμφαση στη διπλωματία, το διεθνές δίκαιο, την οικονομία, την θρησκεία, τον πολιτισμό, και τη χρήση διεθνών θεσμών. Η ήπια ισχύς προσαρμόζεται, υιοθετώντας διαφορετική μορφή ανάλογα με την εκάστοτε περίπτωση και τον στόχο που θέλει να επιτύχει.

Ανεγείρονται ορισμένα θεωρητικά ερωτήματα σε σχέση με την ελληνο-ισραηλινή συνεργασία: Η ανάδειξη της συνιστά περίπτωση εξισορρόπησης έναντι της Τουρκίας; Παράλληλα αποτελεί παράδειγμα ήπιας εξισορρόπησης έναντι της αυξανόμενης ισχύος της Τουρκίας, ή οποία εκλαμβάνεται ως απειλή για τα άλλα δύο μέρη ή όχι;

Ήδη από τη δεκαετία του '50, η Ελλάδα, η Τουρκία και το Ισραήλ, συχνά έχουν ασκήσει την πολιτική τους βασιζόμενες σε ανταγωνισμούς και στην σύναψη συμμαχιών ανά δύο, ενάντια στο τρίτο κράτος, το οποίο ανά καιρούς κυκλικά άλλαζε, ανάλογα με τις καταστάσεις, δημιουργώντας μια «τριμερή» σχέση, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Ναχμάνι (Ναχμάνι, 2012).

Μετά τη σύσταση του κράτους του Ισραήλ, μόλις το 1948, οι σχέσεις του με το ελληνικό κράτος ήταν απόμακρες και ανταγωνιστικές (Tziampiris, 2015). Θα αναλυθούν οι λόγοι και οι αιτίες. Η ελληνική εξωτερική πολιτική δεν χαρακτηριζόταν από αντι-σημιτισμό, αλλά είχε ως άξονα το εθνικό συμφέρον.

Η αυξανόμενη ισχύ της Τουρκίας, η οποία άνθισε ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της σφοδρής δημοσιονομικής, πολιτικής και κοινωνικής κρίσης που βίωνε η Ελλάδα. Η Τουρκία είχε όλο τον χρόνο να αναπτύξει τον Νέο-Οθωμανικό διπλωματικό της προσανατολισμό, ο οποίος χαρακτηρίζεται από συνολική αύξηση των δεικτών ισχύος μιας χώρας, όπως είναι η οικονομία, ο πληθυσμός, τα επίπεδα του εγχώριου ακαθάριστου προϊόντος (ΑΕΠ), η βιομηχανική παραγωγή, οι εισαγωγές και εξαγωγές της και φυσικά, η επένδυση σε στρατιωτικές δυνάμεις.

Είναι ξεκάθαρο ότι η ανάδειξη της ελληνο-ισραηλινής συνεργασίας, συμπίπτει με την σχετική μείωση της ελληνικής ισχύος και της ταυτόχρονης αύξησης της τουρκικής.

3.4 Πώς η επιδείνωση της σχέσης Ισραήλ-Τουρκίας, συνέβαλε θετικά στην στροφή του Ισραήλ προς την Ελλάδα;

Κατά τη δεκαετία του 1990, όπου την εξουσία στο τουρκικό κράτος ανέλαβε ισλαμικό κόμμα, φιλοδοξώντας να διαδραματίσει κεντρικό ρόλο στην Μέση Ανατολή, αλλά και στον αραβικό κόσμο και σε συνδυασμό με τη συμπαράσταση που επέδειξε στα δεινά των Παλαιστινίων, πυροδότησε αρνητικά την σχέση με το Ισραήλ.

Το δεύτερο συμβάν που πυροδότησε την ήδη επιβαρυσμένη σχέση Τουρκίας-Ισραήλ, ήταν όταν τον Δεκέμβρη του 2008, ο Τούρκος Πρωθυπουργός Ταγίπ Ερντογάν, εξαπέλυσε φραστική επίθεση στον Πρόεδρο του Ισραήλ Σιμόν Πέρες, προκαλώντας θερμό επεισόδιο Τουρκίας-Ισραήλ στο Παγκόσμιο Οικονομικό Φοрум στο Νταβός

καθώς υπεραμύνθηκε της αιματοχυσίας στη Γάζα και ο Σιμόν Πέρες τον παρότρυνε να προσέχει ποιον υποστηρίζει: τους Παλαιστινίους ή τη Χαμάς.

Έτσι, η ανερχόμενη και πιο φιλόδοξη από ποτέ Τουρκία ολοκλήρωνε με συνοπτικές διαδικασίες τους διακανονισμούς της με το Ισραήλ, γεγονός που εξυπηρετούσε την παρακαμάζουσα Ελλάδα και της έδινε την ευκαιρία να προσεγγίσει το Ισραήλ, σε μια ισορροπία που ήδη είχε δημιουργηθεί.

3.5 Η σχέση Ελλάδας-Ισραήλ και πώς εξηγείται από τον Ρεαλισμό

Γίνεται αντιληπτό, ότι η διμερής συνεργασία Ελλάδας-Ισραήλ χαρακτηριζόταν από πλήρως ολοκληρωμένη στρατηγική. Είναι αξιοσημείωτο το πόσο προσεκτικά κινήθηκε η Αθήνα και με τα διπλωματικά μέσα που χρησιμοποίησε – όταν τελικά οι συνθήκες ήταν ώριμες και κατάλληλες για την επαναπροσέγγιση του Ισραήλ - κατάφερε να ελαχιστοποιήσει αντιδράσεις από τον αραβικό κόσμο, επιτυγχάνοντας τον στόχο της.

Με βάση τη ρεαλιστική προσέγγιση, όπου κυρίαρχοι δρώντες είναι τα κράτη, ενώ παράλληλα το διεθνές σύστημα χαρακτηρίζεται από αναρχία, δηλαδή από απουσία μιας ανώτερης δύναμης που θα επιβάλει την εξουσία, η Ελλάδα βασίστηκε στο μοντέλο του ορθολογισμού για την λήψη αποφάσεων και μέσα από αυτό το μοντέλο κινήθηκε στη συνεργασία της με το Ισραήλ, αυξάνοντας τα σχετικά της κέρδη, επιδιώκοντας εθνικό συμφέρον και ισορροπία δυνάμεων στην περιφέρεια μέσω της χρήσης ήπιας ισχύος. Αφού λοιπόν προέβη σε ανάλυση κόστους-οφέλους, αποφάσισε πώς να χειριστεί τα διπλωματικά της μέσα.

Οι διαπροσωπικές σχέσεις έπαιξαν ρόλο, αλλά το κοινό συμφέρον αποδείχθηκε ο κεντρικός γνώμονας των δύο κρατών. Όπως λέει και ο Θουκυδίδης, οι πιο στέρεες σχέσεις, είναι αυτές που βασίζονται στο κοινό συμφέρον.

Υπό τη σκοπιά του ρεαλισμού, μπορούμε επίσης να εξετάσουμε επιτυχώς τη σχέση της Ελλάδας με την Τουρκία. Καθώς η Ελλάδα βίωνε τη βαθιά δημοσιονομική κρίση, η οποία μετεξελίχθηκε σε πολιτική και σε κοινωνική κρίση, γεγονότα που την καθιέρωναν εσωτερικά αδύναμη στο διεθνές κρατικό σύστημα σε συνδυασμό με την ανερχόμενη δύναμη και ισχύ της Τουρκίας, αλλά και με την επιδείνωση των σχέσεων

Τουρκίας-Ισραήλ, δημιουργήθηκε το κατάλληλο πλαίσιο για να αλλάξει η Ελλάδα τη στάση της έναντι του Ισραήλ και να το επαναπροσεγγίσει. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Ελλάδα κατάφερε να αναθερμάνει τις σχέσεις με το Ισραήλ, χωρίς η Τουρκία να μεταφράσει αυτές τις κινήσεις ως «εχθρικές». Υπό αυτή τη λογική, η Αθήνα έφερε σε επαφή τους πρωθυπουργούς των δυο κρατών, Νετανιάχου και Ερντογάν, με αποτέλεσμα αφενός να καταφέρει να αποφύγει την σκληρή εξισορρόπηση, αφετέρου να μην αφήσει περιθώριο στην Τουρκία να φέρει αντιρρήσεις για την ελληνο-ισραηλινή συνεργασία.

Ως σημείο-κλειδί στην επαναπροσέγγιση και στην αναθέρμανση των σχέσεων μεταξύ Ελλάδας και Ισραήλ, ορίζεται και το συμβάν *Mani Marmara*, το οποίο επεξηγείται επαρκώς σε άλλο τμήμα της παρούσας εργασίας.

Η Ελλάδα εστίασε την προσοχή της σε έμμεσες και μη-στρατιωτικές ενέργειες: στην ήπια ισχύ, μέσω της διπλωματίας και της οικονομίας. Διπλωματία, μέσω συχνών επισκέψεων υψηλόβαθμων αξιωματούχων, υπογραφή συμφωνιών περί στρατιωτικής συνεργασίας, διαμόρφωση πλάνων για τα ενεργειακά ζητήματα και ενίσχυση της οικονομίας, μέσω αύξησης της ροής Ισραηλινών τουριστών στην Ελλάδα. Στο σύνολό της αυτή η προσέγγιση, ελάττωσε σε μέγιστο βαθμό τις τουρκικές αντιδράσεις.

3.6 Stephen Walt και Περιφερειακή Εξισορρόπηση

Σύμφωνα με τον Stephen Walt και τη θεωρία εξισορρόπησης, παράγοντες όπως η γεωγραφική εγγύτητα, η αύξηση ισχύος γειτονικής χώρας (Τουρκίας) και η θεώρηση αυτού του γεγονότος ως απειλή για την Ελλάδα, καθόρισαν τη διπλωματία της περιφερειακής εξισορρόπησης (*Regional Balancing Diplomacy*). Η Ελλάδα απέκλεισε το ενδεχόμενο για μια κατά μέτωπο επίθεση στην ανερχόμενη δύναμη της Τουρκίας. Εξάλλου, εκτός του ότι δεν θα μπορούσε να ανταποκριθεί σε μια τέτοια επίθεση, περιοριζόταν και από το γεγονός ότι οι δύο χώρες είναι μέλη του NATO, γεγονός που τους επιβάλλει δεσμεύσεις για τις ανά μεταξύ τους σχέσεις.

Το παράδειγμα της Ελλάδας έρχεται να επιβεβαιώσει ότι πολλές φορές τα κράτη δεν επιδιώκουν την εξισορρόπηση από μια μεγάλη δύναμη, πόσω μάλλον από ένα κράτος-ηγεμόνα, αλλά απευθύνονται για βοήθεια σε περιφερειακό επίπεδο.

Παράγοντες και ενδεχόμενα που μπορούν επηρεάσουν και να καθορίσουν της ελληνο-ισραηλινές σχέσεις, τουλάχιστον στο εγγύς μέλλον, μπορούν να θεωρηθούν το εκάστοτε κυβερνών κόμμα με την πολιτική απόχρωσή του, αλλά και η ύπαρξη άλλων κομμάτων στη Βουλή, όπως της Χρυσής Αυγής, ενός νέο-ναζιστικού κόμματος, το οποίο παρουσιάζει συνεχή ποσοστιαία αύξηση. Συμπερασματικά και όπως αναλύεται σε άλλο τμήμα της παρούσας διπλωματικής, στο εγγύς, αλλά και στο ευρύτερο μέλλον, η συνεργασία Ελλάδας-Ισραήλ, θα παραμείνει δυνατή, χάριν της ύπαρξης κοινών συμφερόντων.

3.7 Η εξισορρόπηση στη θεωρία ισχύος

Η Θεωρία ισχύος διέπει την θεωρία Διεθνών Σχέσεων και συγκεκριμένα την προσέγγιση του ρεαλισμού. Κύριοι εκπρόσωποί της είναι ο Hans Morgenthau, ο Kenneth Waltz και ο John Mearsheimer (Morgenthau, 1973; Waltz, 1979; Mearsheimer 2001). Ο Morgenthau χαρακτηρίζει αυτή την κατάσταση ως τη «φυσική και αναπόφευκτη έκφωση για την πάλη της εξουσίας» (Morgenthau, 1973) και συνεχίζει λέγοντας ότι «Οι περισσότεροι πόλεμοι που έχουν πραγματοποιηθεί στο σύγχρονο διακρατικό σύστημα, έχουν τις ρίζες τους στην εξισορρόπηση της ισχύος» (Morgenthau, 1973).

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Waltz, η προσέγγισή του στο θέμα της εξισορρόπησης της ισχύος, διαφέρει από εκείνη του Morgenthau. Ενώ ο δεύτερος θεωρεί ότι οι ισορροπίες παράγονται με πρόθεση και πρέπει να αναζητούνται από τους πολιτικούς που τις παράγουν, ο Waltz υποστηρίζει ότι οι ισορροπίες παράγονται με ή χωρίς πρόθεση και δημιουργούνται από τα υποθετικά κίνητρα των κρατών.

Ο Waltz θεωρεί αφενός το άναρχο διεθνές σύστημα ως βασική προϋπόθεση για την ανάγκη ύπαρξης της εξισορρόπησης, αφετέρου την επιθυμία των κρατών για επιβίωση (Waltz, 1979). Με λίγα λόγια η εξισορρόπηση έχει λόγο ύπαρξης, σε έναν κόσμο όπου τα κράτη κάνουν χρήση της αυτό-βοήθειας, των σχετικών κερδών και

όπου το ενδιαφέρον τους είναι αρχικά η επιβίωση και αφού γίνει σταθεροποίηση, έπειτα έρχεται η επέκταση (Waltz, 1979).

Τη θεωρία του Waltz, έρχεται να επεκτείνει ο Mearsheimer, όντας ο κύριος εκπρόσωπος του επιθετικού ρεαλισμού, υποστηρίζοντας, πως τα κράτη δεν είναι ποτέ ευχαριστημένα με τα σχετικά κέρδη τους, αλλά θέλουν συνεχώς να τα επεκτείνουν (Mearsheimer, 2001). Η άποψη του ίδιου για τις μεγάλες δυνάμεις, είναι ότι το βέλτιστο αποτέλεσμα το οποίο μπορούν να οραματίζονται είναι η περιφερειακή ηγεμονία και ενδεχομένως αφού αυτή επιτευχθεί, η διεκδίκηση ελέγχου επί άλλης κοντινής και προσβάσιμης περιφέρειας (Mearsheimer, 2001).

3.8 Τι ακριβώς όμως σημαίνει ο όρος «εξισορρόπηση δυνάμεων»;

Πολλοί μελετητές των διεθνών σχέσεων, έχουν χαρακτηρίσει τον όρο ποικιλοτρόπως κατά τη διάρκεια των ετών. Η εξισορρόπηση δυνάμεων ως έννοια μπορεί να ήταν νεφελώδης (Sheehan 1966), απρόσιτη (Levy, 1989) και διφορούμενη (Schroeder, 1989). Ο Morgenthau επιδιώκει να δώσει την εικόνα της ίσης διανομής ισχύος μεταξύ των κρατών, χρησιμοποιώντας τον ορισμό του Sheehan ως «μια πραγματική αντικειμενική εικόνα των διακρατικών σχέσεων, όπου η ισχύς διανέμεται μεταξύ των κρατών, κατά προσέγγιση με ισότητα», επισημαίνοντας ότι για τον ίδιο τον Morgenthau «η εξισορρόπηση δυνάμεων είναι σε μεγάλο βαθμό συνώνυμη έννοια της εξισορρόπησης σε στρατιωτική δύναμη» (Mearsheimer, 2001). Επίσης μια πιο ευρεία έννοια του όρου δίνει ο Zinnes, θεωρώντας ότι εξισορρόπηση δυνάμεων συνεπάγεται μια «συγκεκριμένη διανομή δυνάμεων μεταξύ των κρατών του συστήματος, όπου κάποιο κράτος ή υπάρχουσα συμμαχία κρατών δεν έχει το συντριπτικό ή επικρατέστερο ποσοστό δύναμης» (Zinnes, 1967).

Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με τον Waltz τη θεωρία εξισορρόπησης δυνάμεων είναι λιγότερο χρήσιμη ως προσέγγιση όταν έρχεται η ώρα να επεξηγήσει συγκεκριμένες κρατικές επιλογές. Θα πρέπει μια θεωρία να μπορεί να αντανάκλα το πώς οι διαφορετικές εσωτερικές δομές του κάθε κράτους επηρεάζουν τις αποφάσεις τους σε θέματα εξωτερικής πολιτικής (Waltz, 1979).

Η **εσωτερική εξισορρόπηση** ισοδυναμεί ουσιαστικά με την έννοια της αυτοβοήθειας, καθώς ένα κράτος επιδιώκει να ανασυντάξει τις δυνάμεις του, στρατιωτικές, οικονομικές, κοινωνικές, διπλωματικές, πολιτισμικές, ώστε να ισχυροποιηθεί, χρησιμοποιώντας τους υφιστάμενους πόρους τους με διαφορετικό και αποτελεσματικότερο τρόπο. Αντιθέτως, η **εξωτερική εξισορρόπηση** ισοδυναμεί με τη σύναψη συμμαχιών και συνεργασιών με τουλάχιστον ένα άλλο κράτος, σε πολλαπλά επίπεδα, με στόχο την ενδυνάμωση και παράλληλα επιδιώκοντας την αποδυνάμωση του αντιπάλου. Η συμμαχία συνήθως πραγματοποιείται σε στρατιωτικό επίπεδο, αλλά και σε επίπεδο ασφαλείας.

Η **σκληρή εξισορρόπηση** αφορά σε πολιτικές όπου συνάπτονται συμμαχίες, γίνονται επενδύσεις σε σημαντικές νέες στρατιωτικές δαπάνες με σκοπό τον έλεγχο επί άλλων κρατών, με λιγότερη ισχύ. Από την άλλη πλευρά, η **ήπια εξισορρόπηση** πραγματοποιείται εντός ενός πλήρως διαφορετικού πλαισίου, δεν περιλαμβάνει σύναψη στρατιωτικών συμμαχιών, αλλά περιλαμβάνει έμμεσες και μη στρατιωτικές δραστηριότητες, δίνοντας έμφαση στη διπλωματία, στο διεθνές δίκαιο, στην οικονομία και στους θεσμούς. Χαρακτηριστικό της ήπιας εξισορρόπησης, είναι το ότι στοχεύει στους δρώντες με την επικρατέστερη ισχύ, προκαλώντας αντίποινα στις χώρες που επιθυμεί με τέτοιο τρόπο, που είναι δύσκολο να γίνει αντιληπτός, ειδικά αν η άλλη πλευρά δεν θεωρείται δεδηλωμένος εχθρός.

Η **στρατιωτική ήπια εξισορρόπηση** αφορά στην χρήση στρατιωτικών μέσων προκειμένου να υποβαθμιστεί η σχετική ισχύς των απειλούμενων κρατών.

3.9 Σχέσεις Ελλάδας-Τουρκίας

3.9.1 Η ανάδειξη της Τουρκίας σε περιφερειακή υπερδύναμη

Στο παρόν κεφάλαιο θα μελετηθούν οι σχέσεις Ελλάδας-Τουρκίας και το πώς αυτές σταδιακά συνέβαλαν στο να οδηγηθεί η Ελλάδα στην ανάγκη δημιουργίας σχέσεων και συνεργασίας με το Ισραήλ.

Η ελληνική αμυντική πολιτική, στοχεύει κυρίως στην αποτροπή της τουρκικής απειλής. Η αποτροπή αποβλέπει στο να πείσει την Τουρκία ότι το κόστος χρήσης

στρατιωτικής βίας κατά της Ελλάδας, θα είναι δυσανάλογα μεγαλύτερο από το όφελος (Πλατιάς, 1997). Αξιόπιστη θα θεωρηθεί η αμυντική πολιτική της Ελλάδας, όταν καταφέρει να πείσει ότι διαθέτει δύο προϋποθέσεις: τα μέσα, αλλά και τη θέληση να επιβάλει τη στρατηγική της.

Από το παρελθόν οι σχέσεις Ελλάδας-Τουρκίας είναι ακανθώδεις. Το μεγαλύτερο «τραύμα» του απανταχού ελληνισμού είναι η Κύπρος, καθώς το κατεχόμενο κομμάτι της αποτελεί «στρατηγικό όμηρο» της Τουρκίας, ένα «εύχρηστο εργαλείο εκβιασμού της Ελλάδας» (Πλατιάς, 1997). Ποια τουρκική πραγματικότητα έχει να αντιμετωπίσει η Ελλάδα σήμερα; Τι συμβαίνει όμως όταν απέναντί μας έχουμε μια ολοένα ενδυναμούμενη και ισχυροποιούμενη Τουρκία;

3.9.2 Οι αποκλίνουσες τιμές των δεικτών ισχύος Ελλάδας-Τουρκίας

Μελετώντας δείκτες ισχύος, παρατηρούμε ολοφάνερα την άνιση ανάπτυξη που συντελείται συγκριτικά μεταξύ των δύο κρατών: Ελλάδας και Τουρκίας, με αρνητικές επιπτώσεις για τον πιο αδύναμο κρίκο, το ελληνικό κράτος. Η οικονομία της Τουρκίας, πραγματικά ανθίζει, με ραγδαία αναπτυσσόμενο ρυθμό, όπως αποδεικνύουν και οι δείκτες ισχύος που παρουσιάζονται παρακάτω, οι οποίοι αφορούν στα παρελθόντα έτη 2007-2012 και είθισται να χρησιμοποιούνται στη διεθνή οικονομία. Η οικονομία της Τουρκίας, θεωρείται η μεγαλύτερη οικονομία της Μέσης Ανατολής, ενώ για την περίοδο 2010-2020 αναμένεται να παρουσιάσει περαιτέρω αύξηση της τάξεως του 4%. Παράλληλα, έχει καταφέρει να μειώσει το δημόσιο χρέος της, το οποίο σήμερα βρίσκεται στο 40% του ΑΕΠ της.

Πληθυσμός

Κατά την περίοδο 2007-2012, η Ελλάδα μόλις που κατάφερε να σημειώσει αύξηση σε επίπεδο πληθυσμού, φτάνοντας τα 11 εκατομμύρια κατοίκους. Αντίθετα, η Τουρκία κατά την ίδια περίοδο, αυξήθηκε κατά 5 εκατομμύρια πολίτες και σύμφωνα με τους ισχυρισμούς του Νταβούτογλου, θα αυξηθεί με διπλάσιο ρυθμό τα επόμενα 30 με 40 έτη. Μια ποιοτική διαφορά στον πληθυσμό των δύο χωρών, είναι τα ηλικιακά επίπεδα που τους χαρακτηρίζουν. Στην Ελλάδα, υπολογίζεται ότι το 2050 το 32.1 % των

ανθρώπων που θα βρίσκονται εν ζωή θα είναι στο ηλικιακό επίπεδο των 65 ετών, ενώ το 2000, το ανάλογο ποσοστό άγγιζε το 16.6% (Konstandaras, 2013). Η απόκλιση στις ηλικιακές κλίμακες του πληθυσμού, επιφέρει και επιβαρύνει την ήδη υπάρχουσα ανισορροπία μεταξύ των πληθυσμιακών δεικτών των δύο χωρών.

ΑΕΠ

Όπως προαναφέρθηκε, η Τουρκία έχει καταφέρει να ανήκει στις 20 μεγαλύτερες οικονομίες παγκοσμίως, ενώ αποτελεί την πρώτη οικονομία της Μέσης Ανατολής. Οι εκθέσεις αποδεικνύουν θετική αύξηση του τουρκικού ΑΕΠ, σχεδόν κάθε χρόνο (εξαίρεση αποτελεί η χρονιά 2009).

Δημόσιο Χρέος

Η Ελλάδα βίωσε και συνεχίζει να βιώνει τα αποτελέσματα της πρόσφατης δημοσιονομικής κρίσης, όπου το δημόσιο χρέος της έφτασε το 160% του ΑΕΠ της την χρονιά του 2011 (Tziampiris, 2015). Αντίθετα η Τουρκία έχει καταφέρει να το μειώσει στο 40% του ΑΕΠ της, ποσοστό διαχειρίσιμο και γεγονός που θεωρείται τεράστιο οικονομικό επίτευγμα. Είναι προφανές ότι η απόκλιση είναι πολύ μεγάλη.

Ξένες Άμεσες Επενδύσεις, Εισαγωγές-Εξαγωγές

Οι άμεσες ξένες επενδύσεις, αποτελούν ένα ακόμη πεδίο απόκλισης των δύο χωρών, στο οποίο η Τουρκία σημειώνει συνεχώς καλύτερες επιδόσεις, ενώ παράλληλα το εμπόριό της, με τις εισαγωγές και εξαγωγές που αυτό επιφέρει, ανθίζει.

Στρατιωτική ισχύς

Δυστυχώς τα τελευταία χρόνια η Ελλάδα, λόγω δυσκολιών που αντιμετώπισε και συνεχίζει να αντιμετωπίζει στο εσωτερικό της, «παραμέλησε» τις στρατιωτικές της προετοιμασίες, σε αντίθεση με την Τουρκία, η οποία εκμεταλλευόμενη τη συνολικότερη άνθησή της, επένδυσε και επενδύει μέχρι και σήμερα (Μάρτιος 2015)

σε στρατιωτικούς εξοπλισμούς, στρατιωτική τεχνογνωσία και εκπαίδευση. Έτσι, σταδιακά δημιουργήθηκε ένα χάσμα, το οποίο καλλιεργήθηκε και εντατικοποιήθηκε, το οποίο δεν οφείλεται αποκλειστικά στους άνισους ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης, αλλά και στο ότι η Ελλάδα περικόπτει τις αμυντικές της δαπάνες, ενώ η γείτονα χώρα τις ενισχύει (Πλατιάς, 1997). Οι στρατιωτικές επενδύσεις της Τουρκίας, έχουν επιπτώσεις στην ασφάλεια της Ελλάδας.

3.9.3 Ελλάδα – Τουρκία και δυνατές επιλογές αντιμετώπισης

Δύο είναι οι δυνατές επιλογές της Ελλάδας, τις οποίες έχει ανέκαθεν υιοθετήσει και εφαρμόσει ως προς τη γείτονα χώρα, προκειμένου να την αντιμετωπίσει:

- a. Η στρατηγική του κατευνασμού, όπου το πιο αδύναμο κράτος, επιλέγει συνειδητά να εξευμενίζει και να υποχωρεί στις διαθέσεις του ισχυρότερου κράτους, προκειμένου να εξομαλύνει τα προβλήματα ή να «κερδίζει» χρόνο μέχρι να βρει εναλλακτική λύση, χωρίς σημαντικές απώλειες.
Η εν λόγω στρατηγική, να μεν είναι εύκολη στην υιοθέτησή της, αλλά έχει κόστος σε πολλαπλά επίπεδα, ειδικά όταν ο αντίπαλος έχει επεκτατικές τάσεις, επιδιώκει δηλαδή την αλλαγή του status quo. Σε αυτή την περίπτωση, απλά ενθαρρύνει τις διώξεις του και όπως η ιστορία έχει διδάξει, ο αντίπαλος επιλέγει να κλιμακώνει τη δράση του εις βάρος του αδύναμου (το παράδειγμα της Πολωνίας στον Β' Π.Π.). Η στρατηγική του κατευνασμού προτείνεται κυρίως από τη θεωρία του Φιλελευθερισμού.
- b. Η στρατηγική της εξισορρόπησης. Η συγκεκριμένη επιλογή αποτελεί τη βασική πρόταση του Ρεαλισμού. Η εξισορρόπηση μπορεί να είναι είτε εξωτερική, όπου το αδύναμο κράτος επιστρατεύεται εξωτερικές δυνάμεις για βοήθεια, μέσω δημιουργίας συμμαχιών ή αξόνων, είτε εναλλακτικά εσωτερική, όπου η χώρα θα χρησιμοποιήσει όλες της τις δυνάμεις ή θα δώσει έμφαση σε έναν τομέα με μεγαλύτερη ένταση, προκειμένου να εξισορροπήσει τον εχθρό.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι τα μοναδικά casus belli που έχει ασκήσει η Ελλάδα προς την Τουρκία κατά τη διάρκεια όλων αυτών των ετών είναι δύο. Το πρώτο αφορά σε περίπτωση που υπάρξει περαιτέρω προέκταση της εισβολής του τουρκικού κράτους προς την Κύπρο. Το δεύτερο casus belli θα ασκηθεί εάν και εφόσον η Τουρκία προβεί ξανά σε αξιώσεις αναφορικά με τα νησιά του Αιγαίου.

Η Ελλάδα, αντιλαμβανόμενη την αδυναμία της να ακολουθήσει τη στρατηγική της εσωτερικής εξισορρόπησης, λόγω των παραγόντων που παρουσιάζονται αναλυτικά σε αντίστοιχο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας, προσανατολίστηκε στην κατεύθυνση δημιουργίας άξονα με το Ισραήλ, αφού πρώτα δημιούργησε τις κατάλληλες προϋποθέσεις.

3.9.4 Η ανάδειξη της Τουρκίας σε περιφερειακή δύναμη

Κατανοώντας τα παραπάνω στοιχεία, γίνεται εύκολα αντιληπτό το πόσο ομαλά η Τουρκία απέκτησε τη θέση που έχει σήμερα στη διεθνή πολιτική: τη θέση του περιφερειακού ηγεμόνα. Κατάφερε να αυξήσει το στρατηγικό της βάρος σε Μέση Ανατολή, Βαλκάνια και Κεντρική Ασία, ενώ παράλληλα μετέβαλε εις βάρος της Ελλάδας τη στρατιωτική ισορροπία δυνάμεων. Επιδιώκει να αποδεικνύει συνεχώς την αναγκαιότητα παρουσίας της στο διεθνές προσκήνιο, να αυτοπαρουσιάζεται ως παράγοντας σταθερότητας, ασκώντας επιρροή ταυτόχρονα στις εξής περιοχές: Βαλκάνια, Μέση Ανατολή και Κεντρική Ασία, καθιστώντας γύρω της ένα ευάλωτο τρίγωνο. Η παρακολούθηση δηλώσεων του πρώην πρωθυπουργού Ταγίπ Ερντογάν και του νυν πρωθυπουργού Αχμέτ Νταβούτογλου, αποδεικνύουν ξεκάθαρα την μεγαλόπρεπη εικόνα που έχουν οι δύο ηγέτες για το τουρκικό κράτος.

3.10 Νταβούτογλου και Θεωρία Μηδενικών Προβλημάτων

Ο Νταβούτογλου, είναι ο οραματιστής της θεωρίας «μηδενικών προβλημάτων» με τις γείτονες χώρες –Ελλάδα, Ιράν, Ισραήλ, Συρία, Λίβανο, Αρμενία- θεωρία που αναλύει στο βιβλίο του «Στρατηγικό Βάθος, Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας», προσέγγιση η οποία δημιουργεί διχογνωμία ανάμεσα στους μελετητές, καθώς κάποιοι θεωρούν ότι στην σύγχρονη τουρκική εξωτερική πολιτική γίνεται αναντίρρητα φανερό το αποτύπωμα του δόγματος Νταβούτογλου (Αγγελόπουλος, 2015) ενώ κάποιοι άλλοι θεωρούν ότι δεν δύναται να εφαρμοστεί.

Η προσέγγιση του Νταβούτογλου, συνοψίζεται στο ότι η αξία μιας χώρας στην παγκόσμια πολιτική σκηνή έχει προκαθοριστεί από τη «γεωστρατηγική της θέση» και

το «ιστορικό της βάθος». Αξίζει να σημειωθεί, ότι ο Νταβούτογλου εξέδωσε των 600 σελίδων βιβλίο του το 2001, απουσία οποιασδήποτε βιβλιογραφικής αναφοράς. Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία, η Τουρκία είναι προικισμένη και με τα δύο χαρακτηριστικά που είναι ικανά να την κάνουν να διεκδικεί και να απολαμβάνει δικαίως την ηγεμονική θέση που της αναλογεί. Όταν εκδόθηκε, αντιμετώπιστηκε και από τους ίδιους τους τουρκικούς μελετητές ως μια πραγματεία ενός ακαδημαϊκού. Στη συνέχεια, με την πάροδο των ετών και με την ίδρυση της εξουσίας του κόμματος το 2001, η άνοδος του Νταβούτογλου άρχισε να γίνεται φανερή, ως πρόσωπο που απολάμβανε την εύνοια του Ερντογάν και από σύμβουλος του, έγινε Υπουργός Εξωτερικών το 2009. Πολλοί μίλησαν για έναν νέο Κίσιγκερ.

Οι πέντε βασικές αρχές είναι οι εξής:

- i. Ισορροπία μεταξύ ασφάλειας και δημοκρατίας
- ii. Πολιτική μηδενικών προβλημάτων προς τους γείτονες της Τουρκίας
- iii. Ανάπτυξη Σχέσεων με τις γειτονικές περιοχές και πέραν αυτών
- iv. Πολυδιάστατη εξωτερική πολιτική
- v. Ρυθμική Διπλωματία

Η εφαρμογή των παραπάνω πτυχών στο σύνολό τους παρουσιάζονται σε αντίστοιχη βιβλιογραφία. Εμείς θα εστιάσουμε σε στοιχεία που εμπίπτουν στους σκοπούς της παρούσας διπλωματικής εργασίας, όπως η εξέταση των σχέσεων της Ελλάδας και του Ισραήλ με την Τουρκία και την Κύπρο.

3.11 Οι αξιώσεις του Νταβούτογλου για την Τουρκία

Σε πρόσφατη συνέντευξη που παραχώρησε ο νυν Πρωθυπουργός της Τουρκίας, Αχμέτ Νταβούτογλου, τον Δεκέμβριο του 2014 σε τέσσερα ελληνικά μέσα ενημέρωσης, αφού ολοκληρώθηκε το 3^ο Ανώτατο Συμβούλιο Συνεργασίας Ελλάδος-Τουρκίας στην Αθήνα, η τοποθέτησή του ήταν ξεκάθαρη: Αν η Ελλάδα υπογράψει μία συμφωνία (για την οριοθέτηση των θαλασσιών ζωνών) με την Αίγυπτο, δεν θα την αποδεχθούμε αν πλήττει τα εθνικά μας συμφέροντα. Αυτή η συμφωνία δεν θα υπάρχει για εμάς». Οι συζητήσεις μεταξύ του πρώην πρωθυπουργού της Ελλάδας Αντώνη Σαμαρά και του Τούρκου ομόλογού του, ναι μεν εστίασαν στον Κυπριακό, αλλά οι δηλώσεις του ήταν απόδειξη του πώς βλέπει τη θέση της χώρας του στην Ανατολική Μεσόγειο: Δεσπόζουσα και ηγεμονική, καθώς τόνισε ότι χωρίς τη σύμφωνη γνώμη της Τουρκίας, δεν μπορεί να γίνει καμία οριοθέτηση στην Ανατολική Μεσόγειο. Παράλληλα, χαρακτήρισε ως «οπορτουνισμό» που μάλιστα ήρθε σε «κακή χρονική στιγμή» την απόφαση για τριμερή συνεργασία Ελλάδος – Κύπρου – Αιγύπτου και Ελλάδος – Κύπρου – Ισραήλ.

«Δεν αισθανόμαστε καμία απειλή. Κανείς δεν μπορεί να μας απειλήσει» υπογράμμισε ο Νταβούτογλου, ερωτηθείς αν θεωρεί εχθρικές κινήσεις τις δύο τριμερείς συνεργασίες που διαμορφώνονται. Στη συνέχεια, έγινε μάλιστα πιο συγκεκριμένος. «Στην Ανατολική Μεσόγειο», τόνισε, «όλες οι διευθετήσεις και ιδιαίτερα οι οριοθετήσεις θαλασσιών ζωνών πρέπει να γίνονται έπειτα από διαπραγματεύσεις όλων. Αν δύο μέρη ή τρία μέρη – και αυτό που λέω τώρα δεν αφορά μόνο στην Κύπρο – ανακηρύξουν ΑΟΖ χωρίς να διαβουλευθούν με άλλα μέρη που επίσης ενδιαφέρονται και έχουν έννομο συμφέρον, τότε αυτό κινείται ενάντια στο Διεθνές Δίκαιο. Στο Αιγαίο, το θέμα όντως είναι διμερές. Υπάρχουν μόνο η Ελλάδα και η Τουρκία. Μέχρι σήμερα όμως, στην Ανατολική Μεσόγειο, δεν υπάρχει καμία συμφωνία για ΑΟΖ. Η καλύτερη λύση είναι οι χώρες μας (η Ελλάδα και η Τουρκία) να λύσουν πρώτα τα μεταξύ τους προβλήματα και μετά, μαζί, μπορούμε να συνομιλήσουμε με τρίτα μέρη». Σε ό,τι αφορά δε στο Κυπριακό, είναι εμφανές ότι η Άγκυρα δεν πρόκειται να υποχωρήσει στο θέμα του φυσικού αερίου. Το τουρκικό μότο, όπως το περιέγραψε ο Νταβούτογλου, είναι σαφέστατο. Όπως έγραψε χθες «Το Βήμα της Κυριακής», αν αρχίσουν οι συνομιλίες άμεσα και το Κυπριακό λυθεί, τότε η Κυπριακή Δημοκρατία θα μπορεί να ερευνήσει και να εκμεταλλευθεί τους φυσικούς πόρους του νησιού. Σε διαφορετική περίπτωση κι εφόσον το πρόβλημα μένει άλυτο, είτε οι Τουρκοκύπριοι θα έχουν λόγο σε όλες τις πτυχές των ερευνών και θα συναποφασίζουν ή αλλιώς η Λευκωσία θα πρέπει να συνηθίσει στην παρουσία του "Μπαρμπάρους" στην κυπριακή ΑΟΖ.

Η ισότητα Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων είναι για εκείνον αδιαπραγμάτευτη και μόνο αν υπάρξουν κοινές λύσεις θα ξεπεραστούν τα προβλήματα. Αμφισβητεί δε ως μη βιώσιμο οικονομικά και τεχνικά τον αγωγό μεταφοράς αερίου από το Ισραήλ και την Κύπρο μέσω Ελλάδος στην Ευρώπη, επισημαίνοντας ότι γνωρίζει πολύ καλά και την... υποθαλάσσια γεωγραφία της Ανατολικής Μεσογείου (Αθανασόπουλος, 2014).

3.12 Ο κίνδυνος της υπερεξάπλωσης

Γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι όσο η ισχύς της Τουρκίας αυξάνεται, αλλάζει ο συσχετισμός δυνάμεων σε ολόκληρη την περιφέρεια, επιβαρύνοντας την διαπραγματευτική ισχύ της Ελλάδας (και των άλλων χωρών που ανήκουν στην

περιφέρεια) και φέρνοντας την Τουρκία σε ισχυρότερη θέση. Αναδείχθηκε λοιπόν η ανάγκη εξισορρόπησης της φιλόδοξης Τουρκίας, στοιχείο που θα διασφαλίσει σε μεγάλο βαθμό την εθνική ασφάλεια της Ελλάδας. Η στρατηγική σύζευξη της Ελλάδας με άλλα κράτη της περιφέρειας, όπως το Ισραήλ, επιβάλλεται, για διπλωματικούς, στρατηγικούς, και αμυντικούς λόγους. Η Ελλάδα εκμεταλλευόμενη τις αντιδράσεις που προκαλεί η συνεχής εξάπλωση της Τουρκίας, φρόντισε πολύ ορθά να καλλιεργήσει «άξονες» αντιτουρκικής προοπτικής με κράτη που βρίσκονται εντός της εμβέλειας της τουρκικής απειλής.

Ωστόσο, ανά πάσα στιγμή, η Τουρκία αντιμετωπίζει τον κίνδυνο της υπερεξάπλωσης, κατάσταση κατά την οποία το κράτος υπερβαίνει τις δυνατότητές του και τελικά δεν μπορεί να υποστηρίξει τις επιλογές του, ενώ παράλληλα ελλοχεύει ο κίνδυνος κατάρρευσης. Σύμφωνα με τους Liddell-Hart, «αν απαιτείται μακροχρόνια προσπάθεια, αυτή θα πρέπει να είναι από οικονομική άποψη, ανάλογη με τους πόρους. Ο σκοπός πρέπει να είναι προσαρμοσμένος στα διαθέσιμα μέσα» (Liddell-Hart, Στρατηγική). Η Τουρκία, ρισκάρει με υπέρβαση των δυνατοτήτων της, η οποία βέβαια δεν θα πραγματοποιηθεί όσο οι ρυθμοί ανάπτυξής της είναι αυτοί που παρουσιάστηκαν ανωτέρω.

Στην Ελλάδα απομένει το πιο δύσκολο εγχείρημα: η ενδυνάμωση του εσωτερικού της. Αυτό αποτελεί και το μεγαλύτερο στοίχημα με τον εαυτό της. Εάν καταφέρει αυτό, στη συνέχεια και ως στρατηγική κίνηση, θα πρέπει να φροντίσει να συσπειρώσει τις υπόλοιπες χώρες που έχουν προβλήματα με την Τουρκία, μεγαλώνοντας το κόστος που απορρέουν από τις εις βάρος κινήσεις της Τουρκίας προς τα άλλα κράτη.

Επανερχόμενοι στο σήμερα, αδιαμφισβήτητα, ο χρόνος δουλεύει υπέρ της Τουρκίας.

3.13 Οι διακυμάνσεις στις σχέσεις Τουρκίας-Ισραήλ

Η Τουρκία, αποτέλεσε την πρώτη κατά κύριο λόγο μουσουλμανική χώρα που ανέπτυξε πλήρεις διπλωματικές σχέσεις με το Ισραήλ, αναγνωρίζοντας το ως κράτος το 1949, σε μια πολύ κρίσιμη περίοδο για την ύπαρξη του κράτους αυτού στη Μέση Ανατολή, κυρίως λόγω του εποικισμού παλαιστινιακών εδαφών με βίαιο τρόπο από εβραίους που εισέβαλαν στην περιοχή. Επίσης, η Τουρκία ήταν το πρώτο

μουσουλμανικό κράτος που εγκαθίδρυσε πρεσβεία στο Ισραήλ το 1991, συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στη διατήρηση των σχέσεών τους σε καλά επίπεδα κατά τις δεκαετίες 1940-1950, ενώ φρόντισαν να τις καλλιεργήσουν περαιτέρω με την υπογραφή του «Περιφερειακού Συμφώνου» το 1958, το οποίο αφορούσε στην ανταλλαγή πληροφοριών των μυστικών τους υπηρεσιών και την αμυντική συνεργασία σε περίπτωση επίθεσης της Σοβιετικής Ένωσης.

Παρόλα αυτά και παρά τις αμοιβαίες προσπάθειες για καλές σχέσεις, ο πόλεμος των έξι ημερών ήρθε να διαλύσει ό,τι είχε χτιστεί μέχρι τότε, καθώς η Άγκυρα κράτησε φιλο-παλαιστινιακή στάση και από εκεί και στο εξής μια εξωτερική πολιτική στραμμένη προς την αντίθετη κατεύθυνση από το Ισραήλ.

Το 1990 έγινε προσπάθεια επαναπροσέγγισης μεταξύ των δύο κρατών, αυτή τη φορά σε άλλη βάση. Η συλλογιστική που ελήφθη υπ' όψιν στο μεταψυχροπολεμικό διεθνές περιβάλλον, ήταν η κοινή αναζήτηση νέων ρόλων και οι κοινές ανησυχίες για θέματα ασφάλειας, που πήγαζαν από τις χώρες της Συρίας, του Ιράν, του Ιράκ και τις δυνάμεις του ισλαμικού φονταμενταλισμού (Altunisik, 2000)). Οι ΗΠΑ έδειχναν να στηρίζουν αυτό το νέο εγχείρημα, ενώ η Τουρκία φαινόταν πρόθυμη στο να στηρίξει τη μετάδοση στρατιωτικής γνώσης και ταυτόχρονα εξέφραζε το θαυμασμό της για τους Ισραηλινούς στρατιωτικούς. Το φιλο-ισραηλινό lobby της Αμερικής στήριξε του σκοπούς και τις θέσεις της Τουρκίας, γεγονός που ευχαρίστησε την Άγκυρα, με αποτέλεσμα την υπογραφή μεγάλου αριθμού συμφωνιών-γύρω στις είκοσι-στο πεδίο της συνεργασίας σε στρατιωτικά ζητήματα, αλλά και σε επίπεδο ασφαλείας (Ναχμάνι, 2012). Τον Φεβρουάριο του 1996, υπογράφηκαν συμφωνίες στρατιωτικής εκπαίδευσης και κατάρτισης μεταξύ Τουρκίας και Ισραήλ, γεγονός που δυσαρέστησε το Ισλαμικό Κόμμα Κοινωνικής Πρόνοιας (RP), το οποίο υποσχέθηκε να το ανατρέψει. Το εμπόριο, αποτέλεσε μια ακόμη δραστηριότητα η οποία έφερε κοντά τα δύο κράτη, με αύξηση 156% από το 1992 στο 1994, όπως σημειώνει ο Altunisik (Altunisik, 2000). Στο τέλος της δεκαετίας του 1990, οι διμερείς σχέσεις των δύο αυτών κρατών, είχαν φτάσει στο ζενίθ τους, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Bacik.

Ωστόσο, οι σχέσεις των δύο κρατών δεν είχαν χτιστεί σε γερά θεμέλια, καθώς όπως αποδείχθηκε υπήρχαν ευδιάκριτα όρια μεταξύ τους, με αποτέλεσμα σε κάθε αρνητικό γεγονός να κλονίζονται. Σημαντικό αντιπροσωπευτικό δείγμα αποτελεί το γεγονός ότι κάποια στιγμή το Ισλαμικό Κόμμα Κοινωνικής Πρόνοιας (RP) ασπάστηκε μια

ιδεολογία η οποία ήταν ενάντια στο Ισραήλ, η οποία είχε ακόμη και αντι-σημιτικές αποχρώσεις, μη αναγνωρίζοντας το κράτος του Ισραήλ και κατηγορώντας τη δυτικοποίηση της Τουρκίας μέσω της σχέσης της με το Ισραήλ, ως την αιτία των οικονομικών προβλημάτων της. Οι ισλαμιστές δημοσιογράφοι, άρχισαν ταυτόχρονα να περιγράφουν το Ισραήλ, όχι ως ένα πολιτικά αναγνωρισμένο κράτος, αλλά ως μια θρησκευτική οντότητα σύμφωνα με τον Lewin.

Σταδιακά και καθώς το τουρκικό κόμμα ΑΚΡ άρχισε να δημιουργείται, ιδρυτικά μέλη του προήλθαν από τα συντηρητικά μέλη του κόμματος ΡΡ, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα μια αδιαμφισβήτητη αντι-ισραηλινή ιδεολογία. Αξιοσημείωτη είναι η αναφορά στον Νταβούτογλου, ο οποίος μέσω του βιβλίου του «Στρατηγικό Βάθος», μίλησε για «εβραϊκές νευρώσεις», αναφερόμενος στον Ούγγρο συγγραφέα εβραϊκής καταγωγής Arthur Koestler (Νταβούτογλου, 2010). Η στάση του Νταβούτογλου αποδίδεται στις ισλαμικές τουρκικές κινήσεις, οι οποίες παραδοσιακά βρίσκουν ανταγωνιστικό τον ισραηλινό λόγο (Tziampiris, 2015). Όπως αναφέρει ο καθηγητής Τζιαμπίρης στο βιβλίο του «Η ανάδειξη της ισραηλινο-ελληνικής συνεργασίας», του κατατέθηκε από κορυφαίο ισραηλινό ακαδημαϊκό, «τα όρια της συνεργασίας του Ισραήλ με την Τουρκία, δεν συζητήθηκαν ποτέ καταλλήλως. Η σχέση των δύο χωρών εστίαζε περισσότερο στη βιομηχανία άμυνας, παρά στη συνεργασία για την άμυνα». Συνεπώς, δεν θα πρέπει να αποτελεί έκπληξη το ότι μετά τις συνεχείς εκλογικές νίκες του συντηρητικού ισλαμικού κόμματος ΑΚΡ, οι σχέσεις της Τουρκίας με το Ισραήλ επηρεάστηκαν αρνητικά. Η φιλο-παλαιστινιακή στάση της Τουρκίας ενισχύθηκε από την εμφάνιση της δεύτερης ιντιφάντας το 2000, γεγονός που την απομάκρυνε ακόμη περισσότερο από το Ισραήλ. Ωστόσο, οι σχέσεις δεν διεκόπησαν αμέσως, αλλά τα δύο κράτη άρχισαν να απομακρύνονται σταδιακά, με την πρώτη επίσημη επίσκεψη του Ερντογάν στο Ισραήλ τον Μάιο του 2005, να θεωρείται μετρίως επιτυχημένη (Tziampiris, 2015).

Η ατυχής στιγμή με τη λεκτική επίθεση μεταξύ Ερντογάν και Πέρες στο Νταβός, όπως έχει αναλυθεί παραπάνω, σήμανε την αρχή του τέλους στη σχέση των δύο κρατών. Ο Ερντογάν έστειλε ένα ηχηρό συμβολικό μήνυμα προς την αραβικό και μουσουλμανικό κόσμο, το οποίο επικυρώθηκε από την ακύρωση της Ισραηλινής συμμετοχής στην άσκηση της Πολεμικής Αεροπορίας «Αετός της Ανατολής» (Anatolian Eagle), καθώς και την ακύρωση της επίσκεψης στην Τεχεράνη, γεγονότα που ήταν προγραμματισμένα για τον Οκτώβριο του 2009. Ο Ερντογάν, «τράβηξε» το

ήδη τεντωμένο σχοινί, εξισώνοντας σε δηλώσεις του τον Σιωνισμό με τον Φασισμό και τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας.

Τον Μάιο του 2010, ο στόλος που κινήθηκε για να μεταφέρει ανθρωπιστική βοήθεια στην αποκλεισμένη Γάζα με τη βοήθεια εκατοντάδων ακτιβιστών, δέχθηκε επίθεση από ισραηλινές δυνάμεις, με αποτέλεσμα να υπάρξουν εννιά τούρκοι ακτιβιστές νεκροί και τον Ερντογάν να περιγράφει τον Μάιο του 2010 το Ισραήλ ως το «απόστημα της Μέσης Ανατολής, που διαχέει το μίσος και την εχθρότητα». Χαρακτηριστική είναι και η δήλωση του Τούρκου πρέσβη στις ΗΠΑ, Namik Tan, ότι «το Ισραήλ είναι στα πρόθυρα του να χάσει ένα φίλο και κάτι τέτοιο θα αποτελούσε ιστορικό λάθος», όπως σημειώνει ο Landler.

Οι σχέσεις εντάθηκαν ακόμη περισσότερο, όταν λίγους μήνες αργότερα, μια ισραηλινή επιτροπή χαρακτήρισε την επιδρομή δίκαια, ενώ ο Ερντογάν περίμενε μάταια μια δημόσια συγγνώμη. Συνεπώς, πήρε την απόφαση να κλείσει τον εναέριο χώρο της Τουρκίας ως προς το Ισραήλ, αποκλείοντάς το έτσι από ζωτικού ενδιαφέροντος στρατιωτικές πτήσεις, οι οποίες συνέβαλαν στην μέχρι πρότινος ουσιώδη στρατιωτική τους σχέση. Παρόλο το ότι οι οικονομικές τους σχέσεις συνέχισαν την καλή πορεία τους, οι Ισραηλινοί τουρίστες σταμάτησαν τις μαζικές επισκέψεις τους στην Τουρκία. Αξίζει να σημειωθεί, ότι κατά την ίδια περίοδο, σε έρευνα που διεξήχθη, το 24% των ισραηλινών σημείωνε την Τουρκία ως τον σημαντικότερο εξωτερικό εχθρό της, ενώ το 63% των πολιτών ήταν υπέρ της διακοπής των διμερών σχέσεων (Ανώνυμος, 2011).

Όπως δήλωσε κορυφαίο ισραηλινό στέλεχος στον καθ. Αριστοτέλη Τζαμπίρη τον Οκτώβριο του 2010, «Οι σχέσεις μας με την Τουρκία, σε επίπεδο ασφάλειας και πληροφόρησης είναι μηδενικές».

Κεφάλαιο 4

Μελέτη Περίπτωσης: Η εξέταση της σχέσης Ελλάδας-Ισραήλ

4.1 Το κράτος του Ισραήλ και οι σχέσεις με το ελληνικό κράτος

Το Ισραήλ κατάφερε έπειτα από προσπάθειες ετών να συσταθεί ως κράτος, μόλις το 1948, σε μια προσπάθεια να αποτελέσει εθνική εστία των απανταχού Εβραίων, οι οποίοι πλέον θα μπορούσαν να πολιτογραφηθούν πολίτες. (Ανώνυμος, 2015)

Η Ελλάδα αναγνώρισε *de facto* το κράτος του Ισραήλ τον Μάρτιο του 1949, ενώ προέβη στην *de jure* αναγνώριση του μόλις τον Μάιο του 1990, επί πρωθυπουργίας Κωνσταντίνου Μητσοτάκη. Χρειάστηκαν 42 χρόνια από την ίδρυσή του Ισραήλ ώστε η Ελλάδα να μην παραμείνει στα στενά όρια της απλής αναγνώρισης του γεγονότος ύπαρξης ισραηλινής κυβέρνησης, η οποία ασκούσε εξουσία εντός ορισμένου γεωγραφικού εδάφους, αλλά να περάσει σε επίσημη αναγνώριση της νομιμότητάς του και της άσκησης εξουσίας από συγκεκριμένη κυβέρνηση.

Κατά το 1949, η Ελλάδα επιδείκνυε παγερή αδιαφορία ως προς το Ισραήλ, αρκούμενη σε υποβαθμισμένες διπλωματικές σχέσεις για πολλά χρόνια, ενώ παράλληλα τηρούσε σαφή φιλοαραβικό προσανατολισμό. Η ελληνική διπλωματία, επικαλούταν σειρά λόγων γι' αυτή της τη στάση. Καταρχάς- όπως υποστήριζε- επεδίωκε με αυτόν τον τρόπο να προστατεύσει τις ελληνικές κοινότητες που ζούσαν στις αραβικές χώρες, όπως λόγω χάρη στην Αίγυπτο, στον Λίβανο και στη Συρία καθώς φοβόταν ότι στο ενδεχόμενο της *de jure* αναγνώρισης του Ισραήλ οι Έλληνες θα αντιμετώπιζαν απέλαση από τις χώρες αυτές, ενώ παράλληλα η ίδια η Ελλάδα θα

παρουσίαζε αδυναμία ενσωμάτωσης τους σε πολλά επίπεδα: γεωγραφικά, οικονομικά και συνεπώς κοινωνικά. Ένας άλλος καλός λόγος μη αναγνώρισης ήταν η εκκλησία, όπου με τα Πατριαρχεία της, αποτελούσε ένα λόγο πίεσης για τη μη διακοπή των σχέσεων. Παράλληλα, οικονομικοί λόγοι ήταν καθοριστικοί για την καθυστέρηση των 42 ετών πλήρους αναγνώρισης: Αραβικά καθεστώτα ανέθεταν έργα σε ελληνικές τεχνικές εταιρείες, γεγονός που θα διακοπτόταν εάν οι σχέσεις ταραζόνταν, ενώ ταυτόχρονα η ροή αραβικού πετρελαίου προς την Ελλάδα σε προνομιακά χαμηλές τιμές, ήταν ένας ακόμη καθοριστικός παράγων για τη θέση της Ελλάδας (Ελιέζερ Β.Ι., 2011).

Ο Ναχμάνι αποκαλύπτει ότι οι ίδιοι οι Ισραηλινοί, δεν επιθυμούσαν ούτε επεδίωκαν κατά τη διάρκεια της δικτατορίας στην Ελλάδα (1967-1974) την αναγνώριση από ένα δικτατορικό καθεστώς. Παράλληλα, ο Β.Ι. Ελιέζερ σημειώνει ότι μέχρι και το 1981 υπήρχε διακομματική συναίνεση ως προς τη μη αναγνώριση του Ισραήλ, παρόλο που το Ισραηλινό κράτος δεν είχε αναγνωρίσει το τουρκοκυπριακό μόρφωμα ως ανεξάρτητο κράτος – παρά τις στενές τουρκο-ισραηλινές σχέσεις - σε αντίθεση με την πλειοψηφία των αραβικών κρατών.

Το 1953, το ισραηλινό ναυτικό προσέφερε βοήθεια στους σεισμόπληκτους της Κεφαλονιάς, η οποία έχει αναγνωριστεί επίσημα και κάθε χρόνο οι τοπικές αρχές της Κεφαλονιάς οργανώνουν εκδήλωση, ώστε να τιμηθούν τα μέλη των διεθνών δυνάμεων που προσέφεραν βοήθεια στους κατοίκους του νησιού. Μάλιστα, οι ισραηλινές δυνάμεις κατέχουν μία ξεχωριστή θέση ανάμεσά τους. Άλλωστε, μία οδός στο νησί έχει ονομαστεί έκτοτε "Οδός Ισραήλ" (Ανώνυμος, 2003).

Ο Γιάννος Κρανιδιώτης, ως υφυπουργός εξωτερικών από το 1993 έως και το 1999, οργανώνει στην Αθήνα μυστικές αλλά και δημόσιες συναντήσεις Ισραηλινών και Παλαιστίνιων αξιωματούχων, αναδεικνύοντας την Ελλάδα ως χώρα που μπορούσε να παίξει εποικοδομητικό ρόλο στις εξελίξεις στη Μ. Ανατολή.

Το 1999, Ισραηλινοί διασώστες συμμετέχουν στην επιχείρηση απεγκλωβισμού από τα ερείπια του φονικού σεισμού της Πάρνηθας, αποδεικνύοντας για ακόμη μια φορά την προθυμία τους να συμβάλλουν.

Ο Γιώργος Παπανδρέου και η Ντόρα Μπακογιάννη ως Υπουργοί Εξωτερικών ενθαρρύνουν τη συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών στους τομείς της άμυνας, της ασφάλειας, του εμπορίου, της έρευνας και της τεχνολογίας.

Περίπου μέχρι το 2008, όπου ουσιαστικά ξεκίνησε η συνεργασία μεταξύ του Ισραήλ και της Ελλάδας, τίποτα δεν προμήνυε κάτι τέτοιο. Οι σχέσεις των δύο κρατών, κινούνταν σε εντελώς διαφορετικό επίπεδο, αυτό της καχυποψίας, των αμοιβαίων αλληλοκατηγοριών, ακόμη και της εχθρότητας (Tziampiris, 2015).

Πολλά είναι τα κοινά στοιχεία που διαφαίνονται εάν κοιτάξουμε πιο προσεκτικά τα δύο αυτά κράτη: μοιράζονται το ίδιο περίπου κλίμα και γεωγραφία, μπορούν και τα δύο να υποστηρίξουν μεγάλη ιστορική παρουσία και συνέχεια (το Ισραήλ τη διεκδικεί), μοιράζονται τη θάλασσα της Μεσογείου, ενώ και τα δύο είχαν και έχουν διασπορά, πολιτισμικές ομοιομορφίες, όπως η μουσική και αδιαμφισβήτητα και τα δύο κράτη έχουν να διηγηθούν τραυματικά ιστορικά γεγονότα.

4.2 Η σταδιακή επαναπροσέγγιση Ελλάδας-Ισραήλ

Από τα στοιχεία που εξετάστηκαν σε προηγούμενα κεφάλαια, γίνεται αντιληπτό το πόσο πλήρες ήταν το πλαίσιο επαναπροσέγγισης για την ανάδειξη της διμερούς σχέσης Ελλάδας-Ισραήλ. Οι προϋποθέσεις καλύπτονταν στο περιβάλλον και των δύο χωρών. Η ανάγκη για ύπαρξη συνεργασίας είχε δημιουργηθεί και από τις δύο πλευρές, προσφέροντας τον «μονόδρομο» της συνεργασίας εντός της περιφέρειας, μια συνεργασία που εξελίχθηκε ταχύτατα και σε βάθος.

4.3 Η ανάδειξη της σχέσης Ελλάδας-Ισραήλ

4.3.1 Η Συνάντηση στο ξενοδοχείο Electra

Το 2008 έμοιαζε σαν η χρονιά που έμελλε να αλλάξει τις επί σειρά ετών «παγωμένες» σχέσεις Ελλάδας-Ισραήλ. Την άνοιξη του ίδιου έτους, πραγματοποιήθηκε από κοινού αεροπορική στρατιωτική άσκηση, με το κωδικό όνομα *Glorious Spartan* (Ενδοξος Σπαρτιάτης), στην οποία άσκηση συμμετείχαν 100 ισραηλινά και 80 ελληνικά μαχητικά αεροσκάφη, τύπου F-15 και F-16. Παρόλο που η άσκηση πήγε καλά, δεν

υπήρξε οργανωμένη συνέχεια για την πραγματοποίηση επιπλέον από κοινού στρατιωτικές ασκήσεις, για τα επόμενα δύο χρόνια. Η ουσιαστική και ταυτόχρονα δειλή προσέγγιση των διμερών σχέσεων, συνεχίστηκε τον Οκτώβριο του 2009, με την κρίσιμη και καθοριστική άτυπη συνάντηση στο ξενοδοχείο Electra, στο κέντρο της Αθήνας, μεταξύ δύο Ελλήνων και ενός Ισραηλινού, εκ των οποίων κανείς δεν διατηρούσε επίσημες θέσεις στις αντίστοιχες κυβερνήσεις, γεγονός που συνέβαλε θετικά στην διευκόλυνση της πραγματοποίησης της συνάντησης, αλλά και σε επίπεδο ευελιξίας (Tziampiris, 2015).

Η σύσταση της ελληνικής «αποστολής», είχε δικομματική διάσταση: ο νεότερος Έλληνας συμμετέχων, αποτελούσε στενό φίλο και σύμβουλο του Γεώργιου Α. Παπανδρέου, ο οποίος είχε εκλεγεί Πρωθυπουργός της Ελλάδας λίγες μόλις μέρες πριν και είχε αναλάβει το να κάνει ανεπίσημες διαπραγματεύσεις, μεταφέροντας μηνύματα από την Αθήνα στην Ιερουσαλήμ. Ο δεύτερος και γηραιότερος Έλληνας συμμετέχων, είχε εξαιρετικές επαφές με την Ουάσινγκτον και το Ισραήλ, πολυμαθής και ασπαζόμενος τη δεξιά ιδεολογία, αποτελούσε στενό φίλο του Αντώνη Σαμαρά, που τους επόμενους δύο μήνες, έμελλε να ανακηρυχθεί επικεφαλής του κόμματος της Νέας Δημοκρατίας και παράλληλα ηγέτης της αντιπολίτευσης. Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν, ότι αυτή η δικομματική διάσταση που επεξηγήσαμε, ήταν σαφώς προσχεδιασμένη.

Από την άλλη πλευρά, ο Ισραηλινός αντιπρόσωπος, ήταν φυσικά παγκοσμίου κλάσης εκπαίδευσης, έχοντας διαδραματίσει κομβικό ρόλο σε διαπραγματεύσεις, με προϋπηρεσία στις μυστικές ισραηλινές υπηρεσίες.

Η πρωτοβουλία γι' αυτή τη συνάντηση, πάρθηκε από τον Έλληνα γηραιότερο συμμετέχοντα, ο οποίος θεώρησε ότι η εκλογή του Γ.Α. Παπανδρέου στην Πρωθυπουργία της χώρας, αποτελούσε τη βέλτιστη και δίχως προηγούμενο προϋπόθεση για τη βελτίωση των ελληνο-ισραηλινών σχέσεων. Ήταν πεπεισμένος, ότι ο Γ.Α. Παπανδρέου, επιθυμούσε να αποτελεί Πρωθυπουργό εξωτερικής πολιτικής πρωτευόντως, συνεχίζοντας έτσι την εξαιρετική του πορεία ως Υπουργός Εξωτερικών κατά την οποία είχε δραστηριοποιηθεί στην προσέγγιση και στην επίλυση των διαφορών ανάμεσα στην [Ελλάδα](#) και την [Τουρκία](#). Ωστόσο, η τοποθέτηση του νεότερου Έλληνα όταν ερωτήθηκε για το αν η επιλογή της συγκεκριμένης ημερομηνίας για συνάντηση ήταν τυχαία, απάντησε ότι η εκλογή του Γ.Α.

Παπανδρέου και η επικείμενη επίσκεψη του Ερντογάν στην Τεχεράνη, αποτέλεσαν τις καταλληλότερες συνθήκες για την πραγματοποίηση της συνάντησης.

Αδιαμφισβήτητα, ο Γ.Α. Παπανδρέου ήταν ενήμερος για την συνάντηση, όπως και οι ΗΠΑ ανεπισημως και ουδεμία πλευρά είχε αντίρρηση. Το βασικό σημείο και οι θεμελιώδεις ανησυχίες κατά τη διάρκεια της συνάντησης εκ μέρους του Ισραήλ, ήταν η Τουρκία και συγκεκριμένα οι επαυξημένες σχέσεις μεταξύ του τριγώνου Άγκυρας-Τεχεράνης-Δαμασκού. Συμπερασματικά, το αποτέλεσμα της συνάντησης στο ξενοδοχείο Electrakatá την 15^η Οκτωβρίου 2009, ήταν η ξεκάθαρη ανάγκη επαναπροσέγγισης των σχέσεων μεταξύ του Ισραήλ και της Ελλάδας και η άτυπη συμφωνία εκ μέρους και των δύο πλευρών να δουλέψουν προς αυτή την κατεύθυνση.

Το πρώτο αποτέλεσμα αυτής της συνάντησης, ήταν η τηλεφωνική κλήση από τον Γ.Α. Παπανδρέου στον Βενιαμίν Νετανιάχου, η οποία έμελλε να φέρει σειρά νέων αμφίδρομων κλήσεων προς αναθέρμανση των σχέσεων παρά προς λήψη αποφάσεων. Τον Δεκέμβριο του 2009, ο Γ.Α. Παπανδρέου, πραγματοποίησε συνάντηση με τον Ισραηλινό Υπουργό Εξωτερικών Lieberman, χωρίς όμως να γνωστοποιηθεί στον τύπο.

4.3.2 Η «τυχαία» συνάντηση στο καφέ Pushkin της Μόσχας

Η βασική κίνηση επαναπροσέγγισης των δύο χωρών, ορίζεται με τη βοήθεια της «τυχαίας» συνάντησης μεταξύ των δύο ηγετών των χωρών, οι οποίοι επισκέφθηκαν στην Ρωσία, συνοδευόμενοι από τις συζύγους τους, το ίδιο καφέ Pushkin, την ίδια χρονική στιγμή, «πέφτοντας» τυχαία ο ένας στον άλλον. Οι ειδικοί υποστηρίζουν ότι μια τέτοια συνάντηση μεταξύ δύο Πρωθυπουργών, είναι εξαιρετικά απίθανο, εάν όχι αδύνατο, να πραγματοποιηθεί τυχαία και όχι προγραμματισμένα, δεδομένης της προετοιμασίας που γίνεται και από τις δύο πλευρές - λόγω ζητημάτων ασφαλείας και της προετοιμασίας που απαιτείται - πριν την επίσκεψη σε κάθε πιθανό τόπο εστίασης κ.ο.κ. Καθώς λοιπόν, τον Φεβρουάριο του 2010, ο Έλληνας Πρωθυπουργός - συνοδευόμενος από τη σύζυγό του- εισέβαλε στο καφέ και κατευθυνόμενος προς τον πρώτο όροφο του καφέ, συνάντησε τον Ισραηλινό Πρωθυπουργό – επίσης συνοδευόμενο από την σύζυγό του – σε κάποιο τραπέζι του καταστήματος και αφού πλησίασε να τον χαιρετήσει, τέθηκε το θέμα του να περάσουν και οι τέσσερις μαζί

μόλις ένα τέταρτο της ώρας, γεγονός που οδήγησε στο να περάσουν μαζί δύο ολόκληρες ώρες. Όπως έχει γραφτεί, επί δύο ώρες,μίλαγαν και οι δύο τη μητρική τους γλώσσα: την αγγλική. Το περιστατικό αυτό αποτελεί την πραγματική γένεση των σχέσεων μεταξύ των δύο κρατών. Θεωρούμε, ότι η συνάντηση στο ξενοδοχείο Electra καθώς και η συνάντηση του Γ.Α. Παπανδρέου με τον Υπουργό Εξωτερικών Lieberman, αποτέλεσαν διπλωματική δίοδο για την τόσο ομαλή «τυχαία» συνάντηση των Πρωθυπουργών στο Pushkin καφέ, αποδεικνύοντας και από τις δύο πλευρές προθυμία και ευελιξία για στενή συνεργασία.

Μελετητές υποστηρίζουν ότι ο Νετανιάχου γοητεύθηκε από την συνάντηση, βλέποντας ότι ο γιός του Ανδρέα Παπανδρέου, ένθερμου υποστηρικτή της φιλοαραβικής στάσης, ανέτρεπε την πολιτική του πατέρα του και διατεινόταν ολοφάνερα φιλικά ως προς το Ισραήλ, παράλληλα αποδεικνύοντας ότι τον αφορούσε εξαιρετικά ένας ενεργός ρόλος στη διεθνή διπλωματική αρένα. Το θετικό κλίμα της συνάντησης οδήγησε τον Νετανιάχου να προβεί σε δηλώσεις σε ισραηλινούς δημοσιογράφους περί «εξαιρετικής χημείας» μεταξύ τους. Το μη προγραμματισμένο της υπόθεσης, επέτρεψε στον Γ.Α. Παπανδρέου, να κάτσει στο ίδιο τραπέζι με τον Β. Νετανιάχου, παρακάμπτοντας αντιρρήσεις και δυσκολίες που θα είχαν ανακύψει από τους διπλωμάτες του Υπουργείου Εξωτερικών της Αθήνας καθώς και από στελέχη του ΠΑΣΟΚ, τα οποία ένθερμα θα είχαν υποστηρίξει για ακόμη μια φορά την φιλοαραβική και φιλο-παλαιστινιακή στάση της κυβέρνησης.

4.3.3 Το συμβάν Mavi Marmara

Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί, ότι κατά τη διάρκεια της συνάντησης στη Μόσχα, δεν ελήφθησαν αποφάσεις. Απεναντίας, αυτό έγινε, μόνο μετά το συμβάν *Mavi Marmara*, στις 31 Μαΐου 2010 και τα τραγικά γεγονότα που στιγματίσαν την αποστολή ανθρωπιστικής βοήθειας προς την αποκλεισμένη Γάζα, κατά την οποία έχασαν τη ζωή τους εννέα Τούρκοι ακτιβιστές και το ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών καταδίκασε σε ρητορικό επίπεδο τουλάχιστον την κίνηση αυτή της επίθεσης του Ισραήλ. Η Αθήνα κράτησε λοιπόν επικριτική και ενδεχομένως απαξιωτική στάση ως προς το Ισραήλ, παρόλο που άτυπα θεώρησε ότι ναι μεν η

ισραηλινή πλευρά άσκησε βία, η δε τούρκικη στάση των μυστικών υπηρεσιών, ήταν προκλητική και λειτούργησε καταλυτικά στις εξελίξεις του επόμενου διαστήματος.

4.3.4 Δεκέμβριος 2010

Στη δυσμενέστερη φυσική καταστροφή που δέχθηκε το Ισραήλ στην ιστορία του, τον Δεκέμβριο του 2010, η Ελλάδα έδωσε το παρόν. Ήταν μια ευκαιρία για την Ελλάδα να προσφέρει βοήθεια, ανταποδίδοντας τις υπηρεσίες που είχε προσφέρει το Ισραηλινό κράτος το 1953 στο φονικό σεισμό της Κεφαλονιάς. Με ταχύτητα και αποτελεσματικότητα στην έκκληση του πρωθυπουργού Νετανιάχου Έλληνες πυροσβέστες, πιλότοι καθώς και ελληνικά αεροπλάνα συνέβαλαν επιτυχώς στην κατάσβεση των πυρκαγιών, οι οποίες άφησαν εκατοντάδες νεκρούς και χιλιάδες χωρίς σπίτια. Η προθυμία που επέδειξε η Ελλάδα αποτελεί θετικό παράδειγμα της προθυμίας της για καλές διμερείς σχέσεις. (Tziampiris, 2015))

Τον Σεπτέμβριο του 2011, υπογράφεται μεταξύ του ελληνικού και του ισραηλινού υπουργείου αμύνης σύμφωνο συνεννόησης (Principal Memorandum of Understanding), το οποίο αποτελεί πλαίσιο συμφωνίας, σύμφωνα με το οποίο, τα δύο κράτη ακολουθούν κοινές στρατηγικές, κοινά σχέδια άμυνας, στρατιωτική και τεχνολογική συνεργασία και πολιτικές ασφάλειας.

Παρότι η παραίτηση του Έλληνα πρωθυπουργού Γιώργου Α. Παπανδρέου τον Νοέμβριο του 2011 προκάλεσε πολιτική αναταραχή, γεγονός το οποίο συνοδεύτηκε από την παράλληλη ανάδειξη της πολυκομματικής κυβέρνησης υπό τον Λουκά Παπαδήμο, οι σχέσεις της Ελλάδας με το Ισραήλ δεν εκτροχιάστηκαν. Αντιθέτως, με αμείωτο ενδιαφέρον συνεχίστηκαν οι αμοιβαίες επισκέψεις από το ένα κράτος στο άλλο. Όταν πλέον μετά τις εκλογές τον Μάιο και τον Ιούνιο του 2012, αναδείχθηκε η νέα κυβέρνηση, ο νέος πρωθυπουργός Αντώνης Σαμαράς, ήταν ο πρώτος που υποδέχθηκε θερμά τον Πρόεδρο του Ισραήλ Σιμόν Πέρες, τον Ιούλιο του 2012.

Παρά την πολιτική αβεβαιότητα που επικρατούσε εκείνη την περίοδο στην Ελλάδα, λόγω των μεταβατικών πολιτικών σταδίων που βίωνε για ακόμη μια φορά, οι διμερείς σχέσεις Ελλάδας-Ισραήλ χαρακτηρίζονταν από ασφάλεια με έναν τρόπο ιστορικά πρωτοφανή. Ένας από τους κύριους λόγους που ήταν ικανοί να εγγυηθούν αυτή την

ασφάλεια στις σχέσεις, ήταν η συνεργασία σε επίπεδο ενέργειας για τις χώρες στην Ανατολική Μεσόγειο, γεγονός που συνδεόταν άμεσα με τα νέα ευρήματα φυσικού αερίου στο Ισραήλ και στην Κύπρο.

4.3.5 Η ιστορική επίσκεψη του Παπανδρέου στο Ισραήλ και τα μηνύματα που απορρέουν από αυτήν

Συνεπώς, δεν προέκυψε τυχαία η ιστορική επίσκεψη του Γ.Α. Παπανδρέου στο Ισραήλ, η οποία πραγματοποιήθηκε στις 22 Ιουλίου 2010, με θερμή υποδοχή και σε πολύ φιλικό κλίμα. Νετανιάχου και Παπανδρέου συζήτησαν για τις οικονομικές σχέσεις των δύο κρατών και το πώς μπορούν να τις εξελίσουν, αλλά και τη σύμπραξη σε συγκεκριμένα πεδία, από τη γεωργία και τον τουρισμό, έως και τις επενδύσεις σε ενεργειακό επίπεδο.

Τρία ξεκάθαρα μηνύματα φρόντισε να μεταφέρει ο πρώην πρωθυπουργός της Ελλάδας, μέσω της πραγματοποίησης αυτής της ιστορικής επίσκεψης στο Ισραήλ και όπως αποδείχθηκε, έφερε εις πέρας με επιτυχία τον σκοπό του.

Το πρώτο και ηχηρό μήνυμα που μεταφέρθηκε προς πάσα κατεύθυνση, ήταν η επαναπροσέγγιση και η αναθέρμανση των σχέσεων των δύο χωρών, η οποία γινόταν στη βάση των κοινών συμφερόντων και του κοινού ιστορικού παρελθόντος. Συμβολικά, φύτεψε κλαδί ελαίας στο Άλσος των Εθνών, διευκρινίζοντας ότι αυτή η κίνηση αντικατοπτρίζει την ενδυνάμωση των σχέσεων μεταξύ Ελλήνων και Ισραηλινών. Στο πλαίσιο του προγράμματος που ακολούθησε κατά την παραμονή του στο Ισραήλ, επισκέφθηκε το Μουσείο του Ολοκαυτώματος, προκειμένου να αποδώσει φόρο τιμής στα παθήματα της εβραϊκής κοινότητας και να δηλώσει ότι η Ελλάδα δεν τα λησμονεί, καθώς πέρασε και η ίδια τραγικές στιγμές, κατά τη διάρκεια του Ολοκαυτώματος. Το δεύτερο μήνυμα που ο Παπανδρέου φρόντισε να γίνει αντιληπτό, ήταν ότι σε καμία περίπτωση η προσέγγιση του Ισραήλ, δεν έπρεπε να εκληφθεί ως αντι-παλαιστινιακή στάση ως προς τις αραβικές χώρες. Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο, όρισε συνάντηση και με τον Πρόεδρο της Παλαιστινιακής Κοινότητας, Μαχμούντ Αμπάς, η οποία έλαβε ακόμη μεγαλύτερη βαρύτητα, καθώς ο Νετανιάχου ζήτησε από τον Παπανδρέου να μεταφέρει στον Αμπάς ότι δεν είναι αρνητικός με την ιδέα της ειρήνης με τους Παλαιστίνιους. Επιπρόσθετα, ο

Παπανδρέου, δήλωσε ότι «επιθυμεί να δει το τέλος της κατοχής των εδαφών και τη δημιουργία ενός κράτους, το οποίο θα συνυπάρχει σε αρμονία με το κράτος του Ισραήλ». Το τρίτο, αλλά εξίσου σημαντικό μήνυμα που ήθελε ο Παπανδρέου να καταστήσει ξεκάθαρο, αφορούσε τη δική του θέση. Ευελπιστούσε να παρουσιάσει τον εαυτό του ως τον μεσάζοντα μεταξύ των χωρών της Μέσης Ανατολής, τηρώντας διαμεσολαβητικό ρόλο και καθιστώντας την Ελλάδα ως ένα καίριο παίκτη στη διεθνή πολιτική σκηνή, ρόλος που θα την αναδείκνυε, θα την ενδυνάμωνε και θα της απέδιδε το κύρος που τόσο επιθυμούσε.

4.3.6 Η ιστορική επίσκεψη του Νετανιάχου στην Ελλάδα

Στο τέλος της ιστορικής του επίσκεψης, ο Παπανδρέου προσκάλεσε δημοσίως τον Νετανιάχου στο δικό του ιστορικό ταξίδι στην Ελλάδα, η οποία και πραγματοποιήθηκε στις 16 Αυγούστου 2013. Σύμφωνα με τους μελετητές, η τόσο άμεση πραγματοποίηση του ανταποδοτικού αυτού ταξιδιού, καταδείκνυε το επείγον και την σημαντικότητα της υπόθεσης. Το ταξίδι ορίστηκε στην καρδιά της πλέον τουριστικής περιόδου για την Ελλάδα, ακριβώς μια ημέρα μετά την αργία του δεκαπενταύγουστου και κατά τη δεύτερη μέρα περιελάμβανε βόλτα στο γραφικό νησί του Πόρου. Ο συμβολισμός αυτή της κίνησης είναι προφανής, καθώς ο Νετανιάχου επισκεπτόμενος τον Πόρο, δήλωσε ότι «οι Ισραηλινοί τουρίστες που επισκέπτονται την Ελλάδα, αγγίζουν τις 200.000 ετησίως, γιατί να μην γίνουν 300.000 και ακόμη περισσότεροι;» (Athanassopoulos, 2010), προωθώντας έτσι τη νησιωτική αγορά της Ελλάδας ως επιθυμητό και εγκεκριμένο ταξιδιωτικό προορισμό.

Η ιστορική επίσκεψη του Νετανιάχου ήταν η πρώτη επίσκεψη Ισραηλινού Πρωθυπουργού στην Ελλάδα, από την ίδρυση του κράτους του Ισραήλ, δηλαδή σε βάθος 60 χρόνων, ενώ παράλληλα χαρακτηρίστηκε από διπλωματική επιτυχία. Αυτό που τη διαφοροποίησε από την αντίστοιχη επίσκεψη Παπανδρέου η οποία είχε προηγηθεί κατά τρεις εβδομάδες, ήταν το ότι για πρώτη φορά τέθηκαν στο προσκήνιο θέματα συνεργασίας σε επίπεδο άμυνας και ασφάλειας. Σε συνέντευξή του ο Νετανιάχου δήλωσε ότι «υπάρχει φυσική συμπληρωματικότητα μεταξύ Ελλάδας και Ισραήλ» και αναρωτήθηκε πώς η συνεργασία δεν είχε προκύψει νωρίτερα

(Athanassopoulos, 2010), ενώ σε μέλη της συνοδείας του δήλωσε «χτυπήσαμε ανθρακωρυχείο» (Tziampiris, 2015). Νετανιάχου και Παπανδρέου έδωσαν κοινή συνέντευξη τύπου, μιλώντας για τα πεδία συνεργασίας, όπως τηλεπικοινωνίες, πληροφορική, τεχνολογίες νερού και τεχνικές αφαλάτωσης, χωρίς ωστόσο να προβούν σε δημόσιες δηλώσεις για το ενδεχόμενο συνεργασίας σε ενεργειακά ζητήματα, παρά τις γεωπολιτικές εξελίξεις στη Μέση Ανατολή και στη Μεσόγειο σχετικά με τις πηγές φυσικού αερίου και στην πρόθεση της Κύπρου να οριοθετήσει Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ) με το Ισραήλ. Αξίζει να σημειωθεί ότι επιπροσθέτως, ορίστηκε Ισραηλινό-Ελληνική Επιτροπή προκειμένου να συντονίσει τις διαδικασίες συνεργασίας σε όλα τα επίπεδα.

Ο αρχηγός της τότε αξιωματικής αντιπολίτευσης Αντώνης Σαμαράς, εκμεταλλευόμενος την ευκαιρία της επίσκεψης Νετανιάχου, δεν παρέλειψε να ορίσει και εκείνος με τη σειρά του μια πολιτική συνάντηση, συζητώντας για το ζήτημα της Κύπρου, τις εξελίξεις στη Μέση Ανατολή που τότε βρίσκονταν εν εξελίξει αποτελώντας πολύ σημαντικό θέμα της παγκόσμιας επικαιρότητας και φυσικά ζητήματα που άπτονταν της διμερούς συνεργασίας στον τομέα του τουρισμού και του εμπορίου.

Όπως προαναφέρθηκε, η ιστορική επίσκεψη Νετανιάχου ήταν πλήρως σχεδιασμένη, ακόμη και σε σχέση με τις ακριβείς ημερομηνίες διεξαγωγής της. Στις 16 Αυγούστου, το μεγαλύτερο μέρος των Ελλήνων βρίσκεται στην καρδιά της παραθεριστικής περιόδου, επωφελούμενο επιπρόσθετα από την αργία της προηγούμενης μέρας, αφήνοντας την Αθήνα σε σαφώς πιο ήσυχους ρυθμούς. Το γεγονός αυτό αρκεί για να ελαχιστοποιήσει τις εκδηλώσεις δυσαρέσκειας πολιτών, οι οποίοι υπό άλλες συνθήκες θα έβγαιναν στους δρόμους δηλώνοντας τις όποιες αντιρρήσεις τους. Οι κομματικές τοποθετήσεις ήταν ποικίλες, ενώ οι διεθνείς αντιδράσεις από Βρυξέλλες, Ευρώπη και Αμερική να χαρακτηρίζονται από θετικές έως και ενθαρρυντικές.

4.4 Η διπλωματική επιτυχία Παπανδρέου ως προς την επίσκεψη Νετανιάχου

Αδιαμφισβήτητα, σε πολύ μεγάλο βαθμό η επιτυχημένη ιστορική πρώτη επίσκεψη Νετανιάχου στην Ελλάδα, σε σχέση με την ύπαρξη ή μη αντιδράσεων από την

αραβική χερσόνησο, οφείλεται στην εξαιρετική διπλωματική προσέγγιση του Παπανδρέου. Ο ίδιος φρόντισε να προβεί σε πολλαπλές τηλεφωνικές κλήσεις προς τον τότε Πρόεδρο της Αιγύπτου, Χοσνί Μουμπάρακ, τον Πρόεδρο της Παλαιστινιακής Κοινότητας, Μαχμούντ Αμπάς και τον Γενικό Γραμματέα της Αραβικής Συνδέσμου, Αμρ Μούσα, ενημερώνοντάς τους έγκαιρα για την επικείμενη επίσκεψη, εξηγώντας τους το σκεπτικό πίσω από την σύσφιξη σχέσεων με το Ισραήλ και διαβεβαιώνοντάς τους παράλληλα ότι πλέον μπορούν να «χρησιμοποιούν» την Αθήνα ως φιλο-αραβικό βήμα για τη μετάδοση μηνυμάτων προς την Ιερουσαλήμ (Tziampiris, 2015). Ομολογουμένως, κρίνοντας από το αποτέλεσμα, αυτή η διπλωματική προσέγγιση που επέλεξε, απέφερε καρπούς καθώς κατάφερε να εκμηδενίσει αντιδράσεις από την Παλαιστινιακή Κοινότητα, αλλά και από σύσσωμο τον αραβικό κόσμο, καθώς πάντες εκτίμησαν εις βάθος την έγκαιρη πληροφόρηση που δέχθηκαν από τον ίδιο τον Παπανδρέου για τα επερχόμενα. Σύμφωνα με υψηλόβαθμα στελέχη της κυβέρνησης, αλλά και σύμφωνα με μελετητές των διεθνών σχέσεων, αυτή η «συγκατάθεση» των Αράβων ήταν ένδειξη και αποτέλεσμα των πολύ καλών σχέσεων που είχε ανέκαθεν η Ελλάδα με τα μουσουλμανικά κράτη της Μέσης Ανατολής (Αίγυπτος, Αλγερία, Λιβύη και Παλαιστινιακή Κοινότητα) καθώς και της ανθρωπιστικής βοήθειας που δεν σταμάτησε να αποστέλλει προς τους βαλλόμενους Παλαιστίνιους. Ένας άλλος λόγος που συνέβαλε στην θετική απόκριση των μουσουλμανικών κρατών ήταν το κύρος και οι καλές σχέσεις της οικογένειας Παπανδρέου, που είχαν γεννηθεί από τον Ανδρέα Παπανδρέου, γνωστό για την πολιτική φιλο-αραβική στάση που τον χαρακτήριζε.

Ωστόσο, οι Άραβες ηγέτες, μπορούσαν να δουν και ένα ακόμη στοιχείο πίσω από αυτή τη φανερά έκδηλη διάθεση για σύμπραξη Ελλάδας-Ισραήλ, το οποίο τους καθησύχαζε: την Τουρκία. Η Ελλάδα και το Ισραήλ αναθέρμαναν τις σχέσεις τους σε μια περίοδο όπου η αναπτυσσόμενη Τουρκία, πιο φιλόδοξη από ποτέ, πλησίαζε την Τεχεράνη, γεγονός που φόβιζε τους Άραβες ηγέτες και τους γέμιζε με καχυποψία. Άρα, είχαν λόγους να μεταφράζουν αυτή τη σύγκλιση ως απάντηση στον κοινό εχθρό, που για ακόμη μια φορά άκουγε στο όνομα Τουρκία και πλέον ήταν κοινός για όλους.

Η Συρία αποτέλεσε τη μοναδική εξαίρεση αραβικού κράτους που όχι μόνο δεν επικρότησε αυτή την σύγκλιση των δύο κρατών, αλλά λίγο παραπάνω από τρεις μήνες έπειτα από την επίσκεψη Νετανιάχου στην Ελλάδα, προέβη σε αναγνώριση της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας, με το θεσμικό της όνομα

Δημοκρατία της Μακεδονίας. Οι Σύριοι διπλωμάτες φρόντισαν να κάνουν σαφές στους Έλληνες συναδέλφους τους ότι αυτό ήταν η «απάντηση» στην επίσκεψη Νετανιάχου στην Ελλάδα (Tziampiris, 2015).

Στον απόηχο της επίσκεψης Νετανιάχου, η σύσφιξη των σχέσεων μεταξύ Ελλάδας-Ισραήλ και η ανάδειξη της συνεργασίας τους, αποτέλεσε τον κύριο στόχο της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Όπως δήλωσε Ισραηλινός διπλωμάτης στον καθηγητή Αρ. Τζιαμπίρη, «οι πολιτικοί μας ηγέτες έλαβαν αποφάσεις και εμείς κάνουμε ό,τι χρειάζεται για να τις υλοποιήσουμε». Στο πλαίσιο της αναθέρμανσης σχέσεων με το Ισραήλ, η ελληνική πολιτική ηγεσία, έθεσε ως στόχο τη βελτίωση και την σύσφιξη των σχέσεων μεταξύ της Εβραϊκής και Ελληνικής Διασποράς στις ΗΠΑ, αλλά και παγκοσμίως, προκειμένου να γίνει ανταλλαγή γνώσεων και εμπειριών, αλλά και η εμφύσηση της αίσθησης των κοινών ενδιαφερόντων και ενδεχομένως παρελθόντος (Tziampiris, 2015).

Κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ότι με το πέρας των δύο ιστορικών ταξιδιών που προαναφέρθηκαν, ακολούθησε σειρά επισκέψεων Υπουργών και των δύο χωρών προς διερεύνηση δυνατοτήτων συνεργασίας και υλοποίησής τους. Σύμφωνα με πίνακες που καταγράφονται στο βιβλίο «The Emergence of Israeli-Greek Cooperation» του καθ. Αρ. Τζιαμπίρη, από τον Ιούλιο του 2010 μέχρι και τον Σεπτέμβριο του 2012, η ελληνική πλευρά πραγματοποίησε περίπου 40 επισκέψεις στο Ισραήλ και η ισραηλινή πλευρά περίπου 25 στην Ελλάδα.

4.5 Η εντατικοποίηση και η παγίωση των σχέσεων Ελλάδας-Ισραήλ

Οι πυρκαγιές που ξέσπασαν τον Δεκέμβριο του 2010, ήταν η πρώτη σημαντική φυσική καταστροφή που αντιμετώπισε το Ισραήλ από τη σύστασή του το 1948. Ο Παπανδρέου ενημερώθηκε για τη φυσική καταστροφή και για τον «συναγερμό» που ξέσπασε ενώ βρισκόταν σε επίσημη συνάντηση με τον Πολωνό Πρόεδρο Κομορόβσκι. Αξίζει να σημειωθεί ότι ενώ ο Νετανιάχου έλαβε γνώση του ότι ο Έλληνας Πρωθυπουργός βρισκόταν σε συνάντηση και παρόλα αυτά, ζήτησε η συνάντηση να διακοπεί προκειμένου να ενημερώσει ο ίδιος προσωπικά τον Παπανδρέου για τις καταστροφές και για την αρωγή που χρειαζόταν. Η Ισραηλινή πρεσβεία κατάφερε να προβεί σε όλες τις απαραίτητες τηλεφωνικές κλήσεις και

τελικά να διακοπεί η συνάντηση Παπανδρέου-Κομορόβσκι. Ο Παπανδρέου, δίχως κανένα δισταγμό, έδωσε εντολή να φύγει απευθείας η ελληνική αποστολή διάσωσης, η οποία αποτελούταν από πυροσβεστικά και μη αεροσκάφη, ελικόπτερα, πυροσβέστες και πιλότους. Στις 7 Δεκεμβρίου 2010 αμφότεροι Νετανιάχου και Πέρες συνεχάρησαν δημοσίως απονέμοντας φόρο τιμής στους Έλληνες πυροσβέστες της αποστολής (Koutras, 2010), ενώ όπως αναφέρει άρθρο της εφημερίδας Καθημερινής, «όλοι οι Ισραηλινοί πολίτες αναγνώρισαν το μέγεθος της βοήθειας που προσέφερε η Ελληνική Πολεμική Αεροπορία προκειμένου να κατασβήσει τις πυρκαγιές».

Κατά τη διάρκεια της περιόδου επαναπροσέγγισης και σύσφιξης των διμερών τους σχέσεων, τα δύο κράτη ήρθαν κοντά σε πολλά επίπεδα, πέραν την στρατιωτικής συνεργασίας: τουρισμό, οικονομία, πολιτισμό. Μια ενδεικτική τιμή στα επίπεδα τουρισμού δίνεται μεταξύ 2009-2011, όπου σημειώθηκε αύξηση 200% στον εισερχόμενο τουρισμό από το Ισραήλ, ενώ συγκεκριμένες πόλεις της Ελλάδας, προέβησαν σε ιδιαίτερες προσπάθειες προσέλκυσης των ισραηλινών τουριστών, όπως η Θεσσαλονίκη και ο Βόλος με αποτέλεσμα εντός του 2011, να σημειώνεται τουλάχιστον μια διανυκτέρευση στην συμπρωτεύουσα από 59.000 τουρίστες.

4.6 Η συνέχιση της προσέγγισης Παπανδρέου, χωρίς τον Παπανδρέου

Πολιτικές και κοινωνικές πιέσεις εν μέσω μιας πρωτόγνωρης για την Ελλάδα κρίσης, ανάγκασαν τον Πρωθυπουργό Γ.Α. Παπανδρέου σε παραίτηση, στις 11 Νοεμβρίου 2011, με αποτέλεσμα να αποτελεί τον πρώτο πρωθυπουργό της χώρας με τόσο μικρή θητεία από το 1974 και έπειτα, η οποία άγγιξε μόλις τους 25 μήνες. Οι Ισραηλινοί πρέσβεις στην Αθήνα, έλαβαν σαφείς οδηγίες: Να συνεχίσουν την προσέγγιση που χάραξε ο Παπανδρέου, ακόμη και χωρίς εκείνον. Χαρακτηριστικά και όπως καταγράφεται, ανέφεραν «Παπανδρεϊσμός, χωρίς τον Παπανδρέου» (Keinon, 2011). Τελικά και ενώ η χώρα βίωνε περίοδο έλλειψης σταθερότητας και έντονης πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής αβεβαιότητας, οι διμερείς σχέσεις Ελλάδας-Ισραήλ κατάφεραν να μείνουν ισχυρές, καθώς οι ιθύνοντες έμειναν προσηλωμένοι στον στόχο αυτό. Ο αναπληρωτής Υπουργός Εξωτερικών του Ισραήλ, Ντάνι Αγιαλόν αποτέλεσε το πρώτο στέλεχος από την κορυφαία πυραμίδα της κυβέρνησης που επισκέφθηκε την Αθήνα, έπειτα από τον σχηματισμό της νέας κυβέρνησης 22-23

Νοεμβρίου 2010. Ο κυρίαρχος στόχος της επίσκεψής του, ήταν η εξέταση του ενδεχομένου της ενεργειακής συνεργασίας μεταξύ Ελλάδας-Ισραήλ και Κύπρου και συγκεκριμένα η ανάλυση των παραμέτρων για το πώς η Ελλάδα και η Κύπρος θα μπορούσαν να αποτελέσουν ενεργειακούς κόμβους για την πώληση φυσικού αερίου στην Ευρώπη, η οποία χρειάζεται να διαφοροποιήσει τις πηγές της (Tziampiris, 2015). Αυτή η δήλωση αντικατοπτρίζει την επίσημη ισραηλινή προσέγγιση για το πώς έβλεπαν την ενεργειακή σύμπραξη των τριών χωρών και συγκεκριμένα τη συνεργασία για γεώτρηση φυσικού αερίου στην Ανατολική Μεσόγειο. Οι συζητήσεις για ένα Μνημόνιο Κατανόησης μεταξύ Ελλάδας-Ισραήλ-Κύπρου ξεκίνησαν, αλλά δεν υπογράφηκε πριν τον Αύγουστο του 2013. Η τριπλή αυτή συνεργασία ενισχύθηκε περαιτέρω όταν τον Μάρτιο του 2012, δρομολογήθηκε και επισήμως το σχέδιο ενεργειακής διασύνδεσης Ισραήλ, Κύπρου και Ελλάδας (EuroAsiaInterconnector), με υποθαλάσσιο καλώδιο ηλεκτροδότησης. Την ίδια περίοδο γεννιόταν στενή συνεργασία μεταξύ των τριών αυτών χωρών, με την Ελλάδα να αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της.

4.6.1 Σαμαράς και Ισραήλ

Ο Σαμαράς διατελούσε Υπουργός Εξωτερικών όταν τον Μάρτιο του 1994 η Ελλάδα αναγνώρισε de facto το Ισραήλ. Από τότε υπήρξε υποστηρικτικός σε όλες τις προσπάθειες που αφορούσαν στο να έρθουν κοντά οι δύο χώρες, χωρίς να είναι ανταγωνιστικός ή κριτικός απέναντι στο ΠΑΣΟΚ και την φιλο-παλαιστινιακή πολιτική που το κόμμα ακολουθούσε με έμφαση κατά τη διακυβέρνηση Ανδρέα Παπανδρέου.

Όταν στις 13 Δεκεμβρίου 2011 επισκέφθηκε με τη σειρά του το Ισραήλ, τον περιποιήθηκαν δεόντως, στρώνοντάς του το «κόκκινο χαλί» όπως ανέφεραν Έλληνες και Ισραηλινοί διπλωμάτες στον καθ. κ. Τζιαμπίρη. Συνάντησε τον Πρωθυπουργό Νετανιάχου, τον Πρόεδρο Πέρες, και τον Αρχηγό της Αντιπολίτευσης Λίβνι, συναντήσεις που σπανίζουν για κάποιον που κατέχει το αξίωμα του Αρχηγού της Αντιπολίτευσης και όχι αυτό του Πρωθυπουργού ή του Προέδρου της Δημοκρατίας μιας χώρας, γεγονός που αποδείκνυε την ικανοποίηση της ισραηλινής ηγεσίας από την σχέση της με την Ελλάδα (Tziampiris, 2015).

4.6.2 Νέες εκλογές στην Ελλάδα και εξέταση σχέσης με το Ισραήλ

Στις 6 Μαΐου 2012, νέες εκλογές διενεργήθηκαν στην Ελλάδα. Η Νέα Δημοκρατία αποτέλεσε το πρώτο κόμμα, με το χειρότερο εκλογικό αποτέλεσμα που είχε σημειώσει ποτέ στην ιστορία της: 18.85% και μόνο 108 έδρες. Ως δεύτερο κόμμα, αναδείχθηκε ο ΣΥΡΙΖΑ, με ποσοστό 16.78% και 52 έδρες, ενώ ως τρίτο κόμμα το ΠΑΣΟΚ, ο σχηματισμός που είχε αποτελέσει το κυρίαρχο κόμμα στις προτιμήσεις των Ελλήνων πολιτών κατά τις τρεις τελευταίες δεκαετίες. Το ποσοστό του ήταν κυριολεκτικά απογοητευτικό, αφού κατάφερε να αγγίξει το 13.18%, καταλαμβάνοντας μόλις 41 έδρες. Μεγάλη έκπληξη αποτέλεσε η Χρυσή Αυγή, η οποία στις εκλογές του 2009 είχε λάβει μόλις το 0.4% των εκλογικών προτιμήσεων, ενώ στις εκλογές της 6^{ης} Μαΐου 2012, σημειώνοντας τεράστια αύξηση, έλαβε το 6.79%, επιτυγχάνοντας να μπει για πρώτη φορά στη Βουλή, με 21 έδρες. Το κόμμα δεν άργησε να ξετυλίξει τις νεο-ναζιστικές του τάσεις και αντιλήψεις, οι οποίες γρήγορα χαρακτηρίστηκαν από το Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ, ως «φανερά αντι-σημιτικό και ξενοφοβικό κόμμα» (USA Department of State, 2013). Οι Ανεξάρτητοι Έλληνες κατόρθωσαν να αποσπάσουν το 10.60% των εκλογικών ψήφων και η ΔΗΜΑΡ το 6.11% (Υπουργείο Εσωτερικών, 2015).

Για πρώτη φορά στην ιστορία της μεταπολίτευσης, τα εκλογικά αποτελέσματα οδήγησαν σε μια τέτοια ανατροπή. Τα μηνύματα που εστάλησαν από τους πολίτες μετά από αυτή την εκλογική αναμέτρηση ήταν ξεκάθαρα: η οικονομική κρίση που είχε επιβαρύνει όσο ποτέ άλλοτε στην πρόσφατη ιστορία της Ελλάδος τους πολίτες της, αντικατοπτριζόταν με σαφή τρόπο στις εκλογικές τους προτιμήσεις. Αποφάσισαν να «τιμωρήσουν» τα κόμματα που είχαν εμπλακεί στα μέτρα λιτότητας που τους είχαν επιβληθεί, με σκοπό τη διάσωση της Ελλάδος από ενδεχόμενη της έξοδο από την Ευρωζώνη. Το ΠΑΣΟΚ αδιαμφισβήτητα έλαβε το μεγαλύτερο μέρος της αγανάκτησης, της οργής και της αγανάκτησης των πολιτών: κρίθηκε και καταδικάστηκε με ένα 13.18%. Από την άλλη πλευρά, ο ΣΥΡΙΖΑ, οι Ανεξάρτητοι Έλληνες, η Χρυσή Αυγή και η ΔΗΜΑΡ, κόμματα που δεν είχαν αναμειχθεί στην όλη διαδικασία, ενώ παράλληλα δεν είχαν δοκιμασθεί ποτέ πριν, ωφελήθηκαν ποικιλοτρόπως από τις παράπλευρες απώλειες που δέχθηκαν τα επί σειρά ετών

κυρίαρχα κόμματα. Τελικά, δεν κατέστη εφικτό να σχηματιστεί κυβέρνηση και οι εκλογές επαναλήφθηκαν άμεσα.

Ο αρχηγός κόμματος του ΣΥΡΙΖΑ, ο οποίος στις 30 Ιανουαρίου 2015 έμελλε να λάβει το ανώτατο αξίωμα του Πρωθυπουργού της χώρας, με εκλογικό αποτέλεσμα 36,34% – στο οποίο η χώρα οδηγήθηκε κατ' αναλογία και ως μαθηματική συνάρτηση των μεταβλητών που περιεγράφηκαν παραπάνω- δήλωνε σε συνέντευξη τύπου τον Μάιο του 2012, ότι «παρά την αντίθεση του ΣΥΡΙΖΑ για οποιαδήποτε στρατιωτική συνεργασία μεταξύ Ελλάδας και Ισραήλ, η οποία καθιστά την χώρα μας δορυφόρο [του Ισραήλ], θα πρέπει να δουλέψουμε αποτελεσματικά προκειμένου να ακυρώσουμε τη συμφωνία [Μνημόνιο Κατανόησης μεταξύ των δύο Υπουργείων Άμυνας], ώστε η χώρα μας να μην εμπλακεί άμεσα ή έμμεσα σε μελλοντικό πόλεμο με το Ιράν ή με τον αραβικό κόσμο» (Δελτίο Τύπου ΣΥΡΙΖΑ, προεκλογική περίοδος-Μάιος 2012). Παρά τις δηλώσεις του που φανέρωναν έντονη δυσαρέσκεια ως προς τη συνεργασία με το Ισραήλ, ο Αλέξης Τσίπρας δεν ενσωμάτωσε στον προεκλογικό του λόγο καμία αναφορά ως προς το ισραηλινό κράτος, ούτε το αναφέρθηκε επί του θέματος σε κάποια από τις δηλώσεις και συνεντεύξεις του. Όπως αναλύει και ο καθ. κ. Τζιαμπίρης, ενδεχομένως εκείνη η μοναδική δήλωση του πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της προσπάθειάς του να «απαλύνει» μακροχρόνιες, σκληροπυρηνικές αριστερές αντιλήψεις μελών του κόμματός του και δεν αποτελούσαν αξιόπιστες, καταληκτικές, στοχευμένες προσπάθειες να ακυρώσει όλα όσα είχαν εξελιχθεί σε σχέση με το κράτος του Ισραήλ από το 2009.

Εκλογές πραγματοποιήθηκαν ξανά τον Ιούνιο του 2012 και ως Πρωθυπουργός της χώρας ορίστηκε ο Αντώνης Σαμαράς, με τρικομματική κυβέρνηση, αφού η Νέα Δημοκρατία έλαβε ποσοστό 29.66%, ο ΣΥΡΙΖΑ 26.89%, το ΠΑΣΟΚ 12.28%, η Χρυσή Αυγή 6.92% και η ΔΗΜΑΡ 6.25%. Αυτή τη φορά στις εκλογικές προτιμήσεις των Ελλήνων δεν αντικατοπτρίστηκε τόσο η διάθεση για κυρώσεις και συνέπειες των πολιτικών λιτότητας, όσο η επιθυμία για κυβέρνηση (Υπουργείο Εσωτερικών, 2015).

Για ακόμη μια φορά, η εξωτερική πολιτική, δεν αποτέλεσε το κυρίαρχο κομμάτι των κομματικών προγραμμάτων, ούτε των δηλώσεων των πολιτικών αρχηγών καθώς στόχος που «πονούσε» την ελληνική κοινωνία ήταν η ελάφρυνση από τις πολιτικές λιτότητας, η αντιμετώπιση της κρίσης που τόσο την είχαν επιβαρύνει και παράλληλα το άνοιγμα σε αγορές και «μονοπάτια» που θα έφερναν ξανά την ανάπτυξη.

4.6.3 Η ιστορική επίσκεψη Πέρες στην Ελλάδα, η Συνάντηση με τον Τσίπρα

Δικαιολογημένα, με αυτές τις αλλαγές, κορυφαία κυβερνητικά στελέχη θορυβήθηκαν για την εξέλιξη της συνεργασίας Ελλάδας-Ισραήλ. Ο Πέρες, αποφάσισε να επισκεφθεί την Ελλάδα στις 6 Αυγούστου 2012, σε μια κίνηση δημόσιας επιβεβαίωσης των δύο κιόλας ετών αναβαθμισμένων σχέσεων με την Ελλάδα, έπειτα από την ιστορική επίσκεψη Νετανιάχου. Η επίσκεψη Πέρες θεωρήθηκε το «αποκορύφωμα» των ιστορικών επισκέψεων μεταξύ των κορυφαίων στελεχών των δύο κυβερνήσεων, ενώ κατά τη διάρκειά της έλαβε το χρυσό μετάλλιο του Ελληνικού Κοινοβουλίου, το οποίο θεωρείται η ύψιστη τιμή που μπορεί να αποδοθεί, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει άρθρο της εφημερίδας Έθνος.

Σε συνέντευξή του, ο 89 ετών τότε Πέρες, επιχείρησε με τις δηλώσεις του να εμφυσήσει την ανάγκη ύπαρξης της σχέσης μεταξύ των δύο χωρών. Χαρακτηριστικά ανέφερε, ότι με δεδομένο το ότι και οι δύο χώρες είναι μικρές, πρέπει να συνεργαστούν και ενωμένες να είναι δυνατές και να κάνουν μεγάλα πράγματα, ξεκαθαρίζοντας ότι το μέγεθος μιας χώρας δεν εξαρτάται μόνο από το μέγεθος και τα σύνορά της, αλλά από το επίπεδο της ανάπτυξης και της τεχνολογίας της. Με αφορμή αυτό λοιπόν, η Ελλάδα, ναι, έχει τις προϋποθέσεις να προσελκύσει τουρίστες, αλλά χρειάζεται τεχνολογία που θα φέρει επενδύσεις.

Ενδεχομένως η πιο σημαντική και πιο «επίφοβη» συνάντηση του Πέρες εδώ στην Ελλάδα, ήταν με τον Αλέξη Τσίπρα, δεδομένης της στάσης που είχε κρατήσει ο τελευταίος σε αυτή τη μοναδική δήλωσή του για τη συνεργασία με το Ισραήλ. Ο Τσίπρας συνάντησε τον Πέρες, με απόλυτα χαλαρή και ανέμελη εξωτερική εμφάνιση, μη φορώντας γραβάτα ούτε κάλτσες και μη χρησιμοποιώντας τα όχι και τόσο καλά αγγλικά του, αλλά απεναντίας, ζητώντας μεταφραστή. Κορυφαία στελέχη του ΣΥΡΙΖΑ έσπευσαν να εξηγήσουν off the record ότι αυτή η κίνηση δεν αντικατόπτριζε ένδειξη μη σεβασμού προς τον Πρόεδρο του Ισραήλ, αλλά μια συνηθισμένη μέρα εργασιών για τον ίδιο και όχι κάτι ιδιαίτερο, συμπληρώνοντας ότι ο Αλέξης Τσίπρας συνηθίζει να ακολουθεί αυτές τις ενδυματολογικές επιλογές, είτε συναντά τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας του Ισραήλ είτε της Ελλάδας. Αδιαμφισβήτητα, εάν είχαμε

τη γνώση του σήμερα πριν δυόμιση χρόνια, οι εξωτερικές ενδυματολογικές επιλογές του Αλέξη Τσίπρα, αλλά και της ομάδας του, δεν θα παραξένευαν κανέναν εκπρόσωπο της διεθνούς πολιτικής σκηνής, καθώς πλέον σήμερα και ο πιο ανυποψίαστος πολίτης γνωρίζει ότι μπορεί να δει ανά πάσα στιγμή τον σημερινό πρωθυπουργό Αλέξη Τσίπρα να προχωρά κοντά του, ή να βρίσκεται στο διπλανό τραπέζι πίνοντας καφέ ή γευματίζοντας.

Η συνάντηση πάντως εξελίχθηκε ομαλά, διήρκησε μία ώρα, ενώ εστίασαν στον ρόλο της τεχνολογίας, αλλά και της νέας γενιάς για τις διμερείς σχέσεις των κρατών που αντιπροσώπευαν. Ο Αλέξης Τσίπρας δεν έφερε αντιρρήσεις για τα προγράμματα συνεργασίας με το Ισραήλ, ούτε ανέφερε ότι επιθυμεί να διακοπεί η συνεργασία των δύο κρατών, ούτε ακόμη και όταν έγινε ο ίδιος Πρωθυπουργός της χώρας. Για τη συνάντηση είχε συμφωνηθεί να μην υπάρξουν κατά την έξοδο δημοσιογράφοι για δηλώσεις, οι οποίες θα μπορούσαν να καταστρέψουν το φιλικό κλίμα μέσα στο οποίο ολοκληρώθηκε η συνάντηση. Αξίζει να σημειωθεί ότι ορισμένα κομματικά στελέχη του ΣΥΡΙΖΑ, απογοητεύθηκαν από την πραγματοποίηση της συνάντησης Τσίπρα-Πέρες. Παρόλα αυτά, ο Ισραηλινός Πρόεδρος απερχόμενος από την Ελλάδα, ένωθε βέβαιος ότι η ελληνο-ισραηλινή συνεργασία βρίσκεται σε επαρκώς ασφαλή βάση.

Ερχόμενοι στο σήμερα λοιπόν, στο πρώτο τετράμηνο του 2015, βλέπουμε ότι οι υποσχέσεις για έξοδο από την κρίση και ανάκαμψη δεν βρήκαν πρόσφορο έδαφος. Αντιθέτως, οι Έλληνες πολίτες συνέχισαν να βιώνουν με αμείωτη ένταση τις επιπτώσεις αυτής της κρίσης που πλέον είχε διευρυνθεί σε όλα τα πιθανά επίπεδα: πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό. Για ακόμη μια φορά ο ελληνικός λαός στράφηκε για βοήθεια στις κάλπες στις 20 Ιανουαρίου 2015 για να εκλέξει Πρωθυπουργό τον Αλέξη Τσίπρα και την «ελπίδα» που έβλεπε να έρχεται, όπως ήταν και το σύνθημά του. Εάν τα γεγονότα του Μαΐου του 2012, είχαν θεωρηθεί ανατρεπτικά ως προς τα εκλογικά αποτελέσματα, τότε η εκλογική πραγματικότητα του Ιανουαρίου του 2015, έμελλε να ταρακουνήσει κυριολεκτικά κυβερνήσεις, στελέχη και πολίτες. Η πλήρης αλλαγή πλεύσης του ελληνικού λαού από την περίοδο της μεταπολίτευσης και έπειτα, αφού για πρώτη φορά εκλέχθηκε κόμμα της κεντροαριστεράς για την κυβέρνηση της χώρας, με ποσοστό 36,34% και 149 έδρες, η Νέα Δημοκρατία με ποσοστό 27,81% και 76 έδρες, ενώ η Χρυσή Αυγή αποτέλεσε το τρίτο κατά σειρά κόμμα, με ποσοστό 6,28% και 17 έδρες. Η σημερινή κυβέρνηση συνεργασίας αποτελείται από τα

κόμματα ΣΥΡΙΖΑ και ΑΝΕΛ, κόμμα το οποίο έλαβε ποσοστό 6,05% και 17 έδρες (Υπουργείο Εσωτερικών, 2015).

4.7 Στρατιωτική Συνεργασία Ελλάδας-Ισραήλ

Η συνεργασία Ελλάδας-Ισραήλ δεν θα μπορούσε να μην επεκταθεί και στο στρατιωτικό επίπεδο. Παρακάτω παρουσιάζονται ορισμένες από τις πιο σημαντικές από κοινού στρατιωτικές ασκήσεις που πραγματοποιήθηκαν κατά την περίοδο της στενής συνεργασίας των δύο χωρών.

Άσκηση Dolphin 2005

Η άσκηση πραγματοποιήθηκε στην Ελλάδα, με τη συμμετοχή των μεσογειακών χωρών και είχε ως στόχο να προετοιμάσει τα συμμετέχοντα κράτη να αντιμετωπίσουν φυσικές καταστροφές, προσφέροντας ανθρωπιστική βοήθεια.

Άσκηση Glorious Spartan 2008

Τον Σεπτέμβριο του 2008, πραγματοποιήθηκε η στρατιωτική άσκηση Glorious Spartan, μεταξύ Ελλάδας και Ισραήλ, στα νοτιοανατολικά της Κρήτης, με θέμα εκπαίδευσης τον ανεφοδιασμό των ελληνικών μαχητικών από τα ισραηλινά ιπτάμενα τάνκερ. Η συγκεκριμένη άσκηση έχει χαρακτηριστεί από την εφημερίδα New York Times, ως «πρόβα βομβαρδισμού» του Ιράν από τις Ισραηλινές δυνάμεις, οι οποίες επωφελούνται από τη συνεργασία τους με την Ελλάδα, εκμεταλλευόμενοι τις γεωγραφικές ομοιότητες του εδάφους του Ιράν με αυτό της Ελλάδας.

Άσκηση Μίνωας

Αυτή η άσκηση επίσης έλαβε χώρα σε ελληνικό έδαφος και είχε στόχο την από κοινού εξάσκηση για έρευνα και διάσωση. Πραγματοποιήθηκε το 2010.

Άσκηση Red Flag

Στη στρατιωτική άσκηση με την ονομασία Red Flag, η οποία επαναλαμβάνεται τακτικά, συμμετέχουν πολλές αεροπορίες, μεταξύ αυτών η Ελληνική, η Ισραηλινή και αυτή των ΗΠΑ. Ο τόπος διεξαγωγής της διαφοροποιείται, ανάλογα με τους σκοπούς

της άσκησης. Στην άσκηση του 2013, συμμετείχαν 100 μαχητικά αεροσκάφη στη Μεσόγειο, από την ισραηλινή και από την αμερικάνικη αεροπορία. Η άσκηση Red Flag είναι διοργάνωση της Αεροπορίας του Ισραήλ (IAF) και αποτελεί την πρώτη φορά που θα διεξαχθεί με τη συμμετοχή συμμαχικών χωρών από το NATO (Ανώνυμος, 2013).

Άσκηση Blue Flag 2012 & 2013

Η "Blue Flag" είναι διεθνής άσκηση που πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά το 2012 στο Ισραήλ. Αρχικά σχεδιάστηκε αποστολή εξοικείωσης για επίδειξη των περιοχών πτήσεων της άσκησης, προσεγγίσεις στα εναλλακτικά αεροδρόμια και εξοικείωση με το Πεδίο Βολής. Σε αυτή συμμετείχαν Ισραηλινοί, Έλληνες, Πολωνοί και Αμερικάνοι και λέγεται ότι οι επιδόσεις της ελληνικής μοίρας ήταν εξαιρετικές, με αποτέλεσμα να αφήσουν «άφωνους» τους λοιπούς συμμετέχοντες. Η εν λόγω άσκηση θεωρήθηκε μια από τα δυσκολότερα είδη αποστολών, αυτό της καταστροφής της εχθρικής αεράμυνας, καθώς παράλληλα για τους Έλληνες πιλότους το πεδίο της ερήμου Neveg ήταν άγνωστο (Ανώνυμος, 2013)

Η άσκηση επαναλήφθηκε το 2013, όταν η ελληνική Πολεμική Αεροπορία, αποδέχθηκε την πρόσκληση της ισραηλινής Πολεμικής Αεροπορίας για συμμετοχή η στην ισραηλινή πολυεθνική άσκηση "Blue Flag 2013", από τις 13 έως και τις 29 Νοεμβρίου 2013, με τέσσερα αεροσκάφη F-16 Block 52+ της 340 Μοίρας. Η άσκηση διεξήχθη στην αεροπορική βάση OVDA, στο νοτιοανατολικό Ισραήλ, αυτή τη φορά με συμμετοχή αεροσκαφών από τις Πολεμικές Αεροπορίες των ΗΠΑ και της Ιταλίας. (Ανακοίνωση Τύπου Πολεμικής Αεροπορίας, 2015).

Άλλες γνωστές κοινές στρατιωτικές ασκήσεις είναι η Aegean Seal 10, η οποία αφορούσε ναυτική άσκηση και πραγματοποιήθηκε στην Ελλάδα, η Noble Dina 11, η οποία πραγματοποιήθηκε επίσης από κοινού και συμμετείχαν η Ελλάδα, το Ισραήλ και οι ΗΠΑ και αφορούσε εύρεση υποβρυχίων. Ακόμη, η άσκηση Turning Point 5, πραγματοποιήθηκε στο Ισραήλ και ήταν πολιτικού και στρατιωτικού περιεχομένου.

Ωστόσο, αξίζει να αναφερθεί ότι όταν κατά την εκλογή της πιο πρόσφατης κυβέρνησης στην Ελλάδα και κατά την ανάληψη καθηκόντων των νέων Υπουργών, ο Υπουργός Πάνος Καμένος ανήγγειλε κοινή στρατιωτική άσκηση Ελλάδας, Ισραήλ, Κύπρου και ενδεχομένως Αιγύπτου. Φυσικά κάτι τέτοιο θα αποτελούσε απευκαίτο

σενάριο για την Τουρκία. Ο Τουρκοκύπριος Πρόεδρος Έρογλου αντέδρασε και χαρακτήρισε τον Καμένο «Εχθρό της Τουρκίας».

Κεφάλαιο 5

Συμπεράσματα

5.1 Ελλάδα-Ισραήλ: Συνεργασία ή συμμαχία;

Τελικά η σύμπραξη Ελλάδας-Ισραήλ, αποτελεί συμμαχία ή παραμένει στα στενά όρια της συνεργασίας; Αδιαμφισβήτητα η ανάδειξη αυτής της συνεργασίας ήταν αντιφατική στην επί εξήντα χρόνια στρατηγική που τηρούσε η Ελλάδα ως προς το κράτος του Ισραήλ, η οποία κατά διαστήματα κυμαινόταν από υποβαθμισμένες διπλωματικές σχέσεις, έως και στάση παγερής αδιαφορίας, ενώ παράλληλα η Ελλάδα τηρούσε σαφή φιλοαραβικό προσανατολισμό. Εάν λάβουμε υπ' όψιν μας, ότι το ισραηλινό κράτος ιδρύθηκε τον Μάιο του 1948, η Ελλάδα προχώρησε σε de facto αναγνώρισή του το 1949, ενώ μόλις το 1990 προέβη σε de jure αναγνώριση. Επί σειρά ετών η ελληνική διπλωματία επικαλούταν ανησυχία για επικείμενες αντιδράσεις του αραβικού κόσμου σε περίπτωση που αναγνώριζε νωρίτερα de jure το κράτος του Ισραήλ, ενώ ταυτόχρονα ισχυριζόταν ότι επιθυμούσε να προστατεύσει τις ελληνικές κοινότητες που ζούσαν στις αραβικές χώρες - για τις οποίες προέβλεπε απέλαση και παράλληλα αδυναμία ενσωμάτωσής τους στην ελληνική επικράτεια. Δεν μπορούμε να μην αναφέρουμε τα οικονομικά συμφέροντα που επίσης ήθελε να προστατεύσει η Αθήνα μη αναγνωρίζοντας το κράτος του Ισραήλ: τα αραβικά καθεστώτα ανέθεταν έργα σε ελληνικές τεχνικές εταιρείες, ενώ παράλληλα υπήρχε ροή αραβικού πετρελαίου στην Ελλάδα σε προνομιακά χαμηλές τιμές. Ο Ναχμάνι

αποκαλύπτει ότι οι ίδιοι οι Ισραηλινοί δεν επιθυμούσαν ούτε επεδίωκαν κατά τη διάρκεια της δικτατορίας στην Ελλάδα, η οποία διήρκησε από το 1967 έως και το 1974, την αναγνώριση του κράτους τους από ένα δικτατορικό καθεστώς. Μέχρι και το 1981, υπήρχε διακομματική συναίνεση για τη de jure μη αναγνώριση του ισραηλινού κράτους, παρά το γεγονός της μη αναγνώρισης του τουρκοκυπριακού μορφώματος εκ μέρους του Ισραήλ, παρά τις τότε ιδιαίτερα στενές ισραηλινοτουρκικές σχέσεις, τη στιγμή που η πλειοψηφία των αραβικών κρατών το είχε αναγνωρίσει ως ανεξάρτητο κράτος. Σταδιακά και μέσα από τα γεγονότα που περιεγράφηκαν σε προηγούμενα κεφάλαια της παρούσας έρευνας, τα δύο κράτη ήρθαν κοντά, με χρονολογία έναρξης την χρονιά 2000, όπου τον Φεβρουάριο του ίδιου έτους Παπανδρέου και Νετανιάχου συναντώνται «τυχαία» συνοδευόμενοι από τις συζύγους τους στο καφέ Pushkin της Μόσχας και από εκείνη τη στιγμή ορίζεται η επίσημη έναρξη της συνεργασίας των δύο κρατών, η οποία αδιαμφισβήτητα είχε προετοιμαστεί επαρκώς με τη βοήθεια προσώπων, όπως περιεγράφηκε νωρίτερα. Έκτοτε, αμοιβαίες ιστορικές επισκέψεις των δύο πρωθυπουργών πραγματοποιούνται, ενώ ακολουθεί σειρά επισκέψεων υπουργών, υπουργικών συμβουλίων και στελεχών και των δύο κυβερνήσεων.

Το «εκπληκτικό» αλλά όχι αξιοπερίεργο στοιχείο αυτής της ανάδειξης, είναι οι ελάχιστες αντιρρήσεις – έως και μηδαμινές- οι οποίες εγέρθηκαν (ή τελικά όχι) από τον αραβικό κόσμο. Αυτό το γεγονός δεν ήταν τυχαίο, αλλά αποτέλεσμα σειράς ενεργειών. Το πρώτο και κύριο στοιχείο που συνέβαλε σ' αυτή την ομαλή μετάβαση, ήταν η συνεχιζόμενη και σταθερή στάση των ελληνικών κυβερνήσεων ως προς τα αραβικά κράτη και συγκεκριμένα ως προς τους Παλαιστίνιους, στους οποίους δεν σταμάτησαν ποτέ να αποστέλλουν ανθρωπιστική βοήθεια, αλλά και διπλωματική υποστήριξη, λόγου χάρη ψηφίζοντας υπέρ της ένταξης της Παλαιστινιακής Κοινότητας στην UNESCO.

Συμπέρασμα που πρέπει να χρησιμοποιήσω: Αν και πραγματικά εντυπωσιακή, η συνεργασία Ελλάδα-Ισραήλ δεν συνιστά συμμαχία, δεδομένης της ύπαρξης σημαντικών περιορισμών σε επίπεδο ασφάλειας και στρατιωτικής διάστασης. (Tziampiris, 2015). Τα όρια της συνεργασίας, ήταν διακριτά εξαρχής και δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι η σχέση αυτή αποτελεί συμμαχία, καθώς όλες οι συνεργασίες και συμφωνίες αφορούν σε καιρό ειρήνης. Από την άλλη πλευρά, οι Ισραηλινοί δεν

εθελουτυφλούν και γνωρίζουν για τη συνεχή όλα αυτά τα χρόνια ανθρωπιστική βοήθεια που αποστέλλουν οι ελληνικές κυβερνήσεις στους Παλαιστίνιους.

Η Συνεργασία Ελλάδας – Ισραήλ όπως αποδεικνύεται από την παρούσα μελέτη, αποτελεί εφαρμογή της έννοιας της ήπιας εξισορρόπησης εντός της περιφέρειας, που όπως υποδεικνύει η θεωρία του Ρεαλισμού, αποτελεί βασική επιδίωξη των κρατών με τη μικρότερη ισχύ.

5.2 Ερωτήματα για περαιτέρω μελέτη

Ως αποτέλεσμα της εκπόνησης της παρούσας διπλωματικής, αυτό που αξίζει να μελετηθεί από εδώ και στο εξής, είναι τα μελλοντικά δεδομένα σχετικά με την εξέλιξη της πορείας της σχέσης Ελλάδας-Ισραήλ, σε διάφορα επίπεδα συνεργασίας, με κυριότερα το οικονομικό και το στρατιωτικό. Μελετήσαμε τη σταδιακή ανάπτυξη της ανάδειξης της συνεργασίας Ελλάδας – Ισραήλ υπό την πίεση της ανερχόμενης Τουρκίας και άλλων παραγόντων. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει και ο Β.Ι. Ελιέζερ, είναι λάθος να αποδώσουμε την επιλογή του Ισραήλ να συνεργασθεί με την Ελλάδα στην επιδείνωση των σχέσεων με Τουρκία. Για τη σταθερότητα της περιοχής , απαιτείται η συνεννόηση με Τουρκία.

Θα καταφέρει άραγε ποτέ η σχέση αυτή από συνεργασία να μετεξελιχθεί σε συμμαχία; Απομένει να φανεί.

Το σίγουρο είναι ότι για όσο η Ελλάδα παραμένει σ' αυτόν τον ασφυκτικό κλοιό πίεσης από τους Ευρωπαίους εταίρους, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για το εσωτερικό της, δεν δύναται να επενδύσει περαιτέρω στις διακρατικές σχέσεις, ακόμη και όταν την αφορούν καθώς το ενδιαφέρον της αυτή την περίοδο μονοπωλεί η παραμονή της στην Ευρωζώνη.

Βιβλιογραφία

Αγγελόπουλος Χ. (2015), Περιοδικό Ελληνικού Ινστιτούτου Στρατηγικών Μελετών, Τεύχος 58, http://www.elesme.gr/elesmegr/periodika/t58/t58_4.html, Retrieved 19/3/2015.

Αθανασόπουλος Α.(2014), Εφημερίδα Βήμα, *Νταβούτογλου: Η Τουρκία δε θα δεχθεί συμφωνία Ελλάδας-Αιγύπτου για ΑΟΖ*, <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=657414>, Retrieved: 05/3/2015.

Ανακοίνωση Τύπου Πολεμικής Αεροπορίας, www.haf.gr, Retrieved: 5/3/2015

Ανώνυμος (2003). *Αντιπροσωπεία του Ισραήλ θα παραβρεθεί στις εκδηλώσεις*, <https://athens.indymedia.org/post/132424/>, Retrieved: 7/4/2015.

Ανώνυμος (2003), *Red Flag με 100 μαχητικά στη Μεσόγειο από ισραηλινή και αμερικάνικη Αεροπορία*, <http://www.defencenet.gr> , Retrieved, 10/4/2015

Ανώνυμος (2011), nooz.gr 2011, Retrieved:18/3/2015

Ανώνυμος (2011). Ελευθεροτυπία Εφημερίδα, *Στο «Οικόπεδο Αφροδίτη» η πρώτη γεώτρηση της Κυπριακής ΑΟΖ*, <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=309685> Retrieved 20/2/2015.

Ανώνυμος (2013), www.defencenet.gr, Retrieved: 3/3/2015

Ανώνυμος (2015). *Ισραήλ*, Ανώνυμος, <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%99%CF%83%CF%81%CE%B1%CE%AE%CE%BB> , Retrieved 25/2/2015).

- Ανώνυμος (2015). Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, Ανώνυμος, http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A1%CE%B5%CF%84%CE%B6%CE%AD%CF%80_%CE%A4%CE%B1%CE%B3%CE%AF%CF%80_%CE%95%CF%81%CE%BD%CF%84%CE%BF%CE%B3%CE%AC%CE%BD, Retrieved 10/4/2015.
- Ελιέζερ Β. Ι. (2011), Ελλάδα-Ισραήλ: Από την αδιαφορία στη συνεργασία, http://www.kis.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=676:2011-12-20-07-49-43&catid=98:2009-06-04-07-05-52&Itemid=36, Retrieved: 20/4/2015.
- Ναχμάνι Α. (2012). *Ισραήλ, Τουρκία και Ελλάδα: Παραγμένες σχέσεις στην Ανατολική Μεσόγειο*. Εκδόσεις Παπαζήση
- Νταβούτογλου Α. (2000). *Το Στρατηγικό Βάθος: Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, Εκδόσεις Πολιτεία
- Πλατιάς Α. (1997). *Σκέψεις για την ελληνική υψηλή στρατηγική*, Επετηρίδα Υπουργείο Εσωτερικών, Αποτελέσματα Εκλογών, <http://ekloges.ypes.gr/current/v/public> Retrieved: 25.3.2015
- Abadi J. (2000). *Constraints and Adjustments in Greece's Policy toward Israel*, https://muse.jhu.edu/login?auth=0&type=summary&url=/journals/mediterranean_quarterly/v011/11.4abadi.html, Retrieved 15/3/2015.
- Altunisik M. (2000). *Turkish –Israeli Rapprochement in the Post Cold War Era*, Middle East Studies, April 2000, vol. 30, no. 2.
- Athanassopoulou E. (2003). *Responding to a Challenge: Greece's New Policy Towards Israel*, <http://scholar.uoa.gr/ekaviath/publications>, Retrieved 5/4/2015
- Athanassopoulou E. (2010). *Greek Foreign Policy and the Middle East; from possibility to fulfillment*, <http://scholar.uoa.gr/ekaviath/publications/greek-foreign-policy-and-middle-east-possibility-fulfillment>, Retrieved 5/4/2015
- Clausewitz C. (1989). *Περί του πολέμου*, Εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη, 1989
- Keinon H. (2011). *Διπλωματία: Συνεχίζοντας τον Παπανδρεϊσμό, χωρίς τον Παπανδρέου*, <http://www.inewsgr.com/62/diplomatia-synechizontas-ton-papandreismo-choris-ton-papandreou.htm>, Retrieved: 7/4/2015.

- Konstandaras N. (2013). Greece's Dismal Demographics. The New York Times, <http://nytimes.com>, Retrieved: 3/3/2015
- Konstantinou D. (2010). The recognition of Israel by our country: A history of the de jure process of recognition. Διπλωματικό Περισκόπιο, <http://www.diplomatikoperiskopio.com>, Retrieved 23/2/2015
- Levy J. (1989). *The Causes of War: A Review of Theories and Evidence*, Oxford University Press.
- Mazis I. (1996). *Geopolitics of Water in the Middle East (Arab countries, Israel, Turkey)*, Εκδόσεις Τροχαλία, Αθήνα, 1996
- Mearsheimer J. (2001). *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, εκδόσεις Ποιότητα.
- Morgenthau H. (1973). *Politics among Nations: the Struggle for Power and Peace*, New York, Knopf.
- Posen B. (1989). *The Sources of Military Doctrine: France, Britain and Germany Between the World Wars*, Ithaca, NY Cornell University Press.
- Schroeder P. (1989). *The Nineteenth Century Balance of Power: Balance of Power or Political Equilibrium?* Oxford University Press.
- Sheehan J. (1966). *The career of Lujo Brentano: A Study of Liberalism and Social reform in Imperial Germany*, University of Chicago Press.
- Tziampiris A. (2015). *The Emergence of Israeli-Greek Cooperation*, Springer Editions
- USA Department of State (2013). <http://www.state.gov/>, Retrieved: 6/4/2015
- Waltz K. (1979), *Theory of International Politics*, Addison-Welsey Publications Company
- Zinnes D. (1997). *An Analytical Study of the Balance of Power Theories*, Journal of Peace Research